

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

Deze tekst is afkomstig van de online bibliotheek op www.denieuwetoneelbibliotheek.nl.

De rechten, inclusief en met name de rechten voor uitvoering, liggen voor alle teksten bij de auteur en het is dan ook verplicht om voor elke vorm van uitvoering toestemming bij de betreffende schrijver aan te vragen. Voor elke schrijver is het van groot belang om te weten of zijn teksten worden uitgevoerd, dus neem alstublieft bij elke lezing, encenering, bespreking in het onderwijs e.d. even contact op met de auteur! Het contact adres voor deze tekst is:

Schrijver	Franz Kafka
Titel	Het Slot (vertaling/ bewerking Jona Hoek)
Jaar	1922
Uitvoering	ArtEZ Toneelschool Arnhem / Julie van den Berghe

Copyright (C) 1922 by Franz Kafka

Franz Kafka

Vertaling/ Berwerking Jona Hoek

HET SLOT

Toneelbewerking gebaseerd op de
gelijknamige roman van Franz Kafka

Personages

K.

Frieda

Arthur

Jeremiah

Barnabas

Olga

Amalia

Waard van De Brückenhof

Waardin van De Brückenhof

Waard van De Herrenhof

Burgemeester

Mizzi

Onderwijzer

Bürgel

Schwarzer

Boeren

Bedienden van Klamm

Verscheidene stemmen

Oude man

Scène I

Gelagkamer van herberg De Brückenhof, boeren met hun bier, de waard bedient ze. Er klinkt een hard kloppen op de deur. Allen kijken weg, geven geen antwoord. Er klinkt een harder kloppen. Allen kijken weg, geven geen antwoord. Een nog harder kloppen. Geen reactie. Bij een laatste maal kloppen valt een man met de deur in huis. Het is K. die nu op zijn buik bij de ingang van de gelagkamer ligt, er dwarrelt een lichte sneeuw op hem neer. Geen reactie.

K.

snel Goeie avond, neem me niet kwalijk!

De aanwezigen zwijgen.

K.

Ik ben op zoek naar een slaappleats voor vannacht.

Stilte.

K.

Ik ben op doorreis. De nacht heeft mij overvallen.

Stilte.

K.

Ik ben erg moe.

Stilte.

K.

Dit is toch een herberg? Of niet?

WAARD

Dit is een herberg.

K.

Dan kun je hier toch overnachten!

WAARD

Ik heb geen kamer vrij.

K.

U gaat toch niet een gast op dit late uur terug de nacht in sturen? Buiten stormt het. Ik ben koud tot op het bot van de lange reis.

WAARD

Ik heb geen bed over – maar als je wilt kun je op een strozak slapen.

K.

Een strozak! Ideaal.

WAARD

Hij ligt daarbuiten op de grond.

K. gaat af, komt weer terug met de strozak en een paardenharendecken, baant zich uiterst onhandig een weg door de boeren, die angstvallig hun glazen vasthouden, maakt zijn bed op bij de kachel. De waard en de boeren kijken met stomheid geslagen toe.

K.

Goede nacht!

Hij werpt zich op de strozak en slaapt vrijwel onmiddellijk in.

SCHWARZER

komt binnen, wisselt een blik van verstandshouding met de boeren, gaat naar K.

Het spijt me maar ik moet u wekken.

K.

Waarom moet u dat?

SCHWARZER

Schwarzer is de naam, ik ben de zoon van de Slotvoogd. Dit dorp is eigendom van het Slot, wie hier woont of overnacht, woont of overnacht in

zekere zin in het Slot. Niemand mag dat zonder graaflijke vergunning. U heeft een dergelijke vergunning niet of u heeft deze in ieder geval niet getoond.

K.

richt zich op, strijkt zijn haren recht, bekijkt zittend de aanwezigen, spreekt als uit een droom Is hier dan een Slot?

SCHWARZER

Zeer zeker is er hier een Slot. Het Slot van graaf Westwest.

K.

En om hier te kunnen overnachten heeft men een vergunning nodig?

SCHWARZER

Men moet een vergunning hebben. Of niet soms?

Allen knikken instemmend.

SCHWARZER

U wenst toch zeker niet een ongewenste indringer te zijn?

K.

Ik wens helemaal niets. *gooit de deken van zich af* Dan zal ik dus een vergunning moeten gaan halen.

SCHWARZER

O ja? En bij wie dan?

K.

Bij de graaf natuurlijk.

SCHWARZER

doet een stap terug Nu, om middernacht – een vergunning bij de graaf halen?

K.

Is dat niet mogelijk?

SCHWARZER

Is dat niet mogelijk? Is dat niet mogelijk!

K.

Als het niet mogelijk is, waarom heeft u me dan gewekt?

SCHWARZER

luid Landlopersmanieren! Jullie zijn allemaal mijn getuigen! Ik eis respect voor de graaflijke overheid! Ik heb u gewekt, om u mee te delen, dat u met onmiddellijke ingang het gebied van de graaf moet verlaten.

K.

opmerkelijk kalm Genoeg komedie. *gaat weer liggen, trekt de dekens over zich heen* U gaat werkelijk te ver. Ik zal morgen op uw gedrag terugkomen. De waard en de heren daar zijn getuigen. Maar laat u dit alvast gezegd zijn *denkt hard na* ...dat ik hier als landmeter ben. De graaf heeft mij ontboden –

SCHWARZER

Een landmeter.

K.

Een landmeter, ja. En ik ben niet alleen. Ik heb twee assistenten, die komen me morgen in de wagen achterop, met mijn instrumenten... Ik wilde me de mars door de sneeuw niet laten ontgaan. Daardoor ben ik verdwaald, vandaar mijn aankomst zo laat

's nachts. Dat ik me zo laat 's nachts niet meer op het Slot kon melden wist ik natuurlijk al. Dat is ook de reden waarom ik me met deze strozak tevreden stel, en u bent, op z'n zachtst gezegd, zo ongemanierd mij te storen. Dat zijn mijn verklaringen en daarmee moet u het doen. Goede nacht, heren! *draait zich om*

EEN BOER

Landmeter?

ANDERE BOER

Waar hebben wij een landmeter voor nodig?

SCHWARZER

Geen zorgen. Alles zal snel genoeg opgehelderd worden. *nadert het bed*
K.

Wat moet u?

SCHWARZER

Even bellen. *pakt de hoorn van de telefoon die boven het bed hangt* Hallo? De
Slotvoogd alstublieft. – Slaapt? – Dan misschien meneer Fritz? – Fritz? Met
Schwarzer. Het gaat om het volgende – In De Brückenhof is een vreemdeling
neergestreken. – Ja, volledig vreemd, wild vreemd. Hij ziet er verlopen uit,
armoedig – Verdacht? – Ja, ook wel verdacht –

K.

Vreemd! Iedereen is in eerste instantie een vreemde! –

SCHWARZER

Derhalve heb ik het voor mijn plicht genomen de zaak tot op de bodem uit
te zoeken. Ik wil u daarom vragen, meneer Fritz, om bij de centrale kanselarij
na te gaan of een dergelijke door de graaf verordende landmeter
daadwerkelijk verwacht wordt. Ja, goed, dank u. *hangt op* We zullen zien.

K.

U houdt me voor een bedrieger?

SCHWARZER

Dat heb ik niet gezegd.

tegen de anderen Heb ik dat gezegd? Dat heb ik niet gezegd. *de telefoon gaat*

Aha! Het antwoord. *luistert aan de hoorn, hangt op* Heb ik het niet gezegd!

Geen teken van een landmeter. Een ordinaire leugenachtige landloper, of
erger.

Beweging van de boeren richting K. die zich onder zijn deken verschuilt. De telefoon gaat nog een keer, ditmaal luider. Schwarzer neemt op, K. steekt zijn hoofd buiten de dekens.

SCHWARZER

Een vergissing? Dat spijt me ten zeerste. De chef heeft zelf gebeld? Heel vreemd, ja. Hoe zal ik dat meneer de landmeter uitleggen? *hangt op en gaat af*

De waard komt naar K. toe.

K.

Wat moet u?

WAARD

Een betere kamer voor u, – mijn eigen als u dat wenst.

K.

Waarom plotseling?

WAARD

U bent gast van het Slot, als gast erkend.

EEN BOER

Hij is werkelijk aangesteld.

TWEEDE BOER

Als landmeter!

DERDE BOER

Dat betekent nog wat voor ons.

WAARD

Wenst mijnheer nog wat?

K.

Niets. Behalve dat die lamp eindelijk eens uitgaat.

De waard doet na een moment aarzelen het licht uit.

Scène 2

Dezelfde ruimte, volgende ochtend. K. zit aan het ontbijt.

K.

De rekening alstublieft.

WAARD

Alles is op rekening van het Slot.

K.

Uitstekend! – Mooie dag, ik ga eerst eens even in het dorp rondkijken. *pakt zijn hoed en stok*

WAARD

Heeft u misschien nog één momentje voor mij? Uw inschrijving in het vreemde-lingenboek.

K.

Vreemdelingen – Waarom moet dat ‘vreemdeling’ steeds zo benadrukt worden? Zou er niet een vriendelijkere naam aan gegeven kunnen worden. ‘Gastenboek’ bijvoorbeeld?

WAARD

Wat kan ik onder voornaam invullen?

K.

Jozef.

WAARD

Achternaam.

K.

Ka.

WAARD

Is dat alles? U heet K.?

K.

Ja.

WAARD

K.?

K.

Ja. Schrijf maar: Jozef Ka.

K. wil weggaan maar de waard houdt hem tegen.

WAARD

Ik wil u nog één ding vragen... Zou u ons onze onvriendelijkheden van gisteravond willen vergeven?

K.

Het is al goed. Men kan ook niet weten wat zo'n 'vreemdeling' in zijn schild voert. –

Wat kijkt u angstig? Ik zal u niet bij het Slot verklikken. Wilt u er niet liever voor zorgen dat mijn assistenten een onderkomen krijgen als ze aankomen?

WAARD

Natuurlijk, meneer. Maar... nemen ze dan niet samen met u hun intrek boven in het Slot?

K.

Ik weet nog niet wat voor werk men voor me heeft. Misschien moet ik het hier beneden doen, in de buurt van het dorp. Dan kunnen we beter hier verblijven. Of misschien bevallen de accommodaties in het Slot me niet. Ik houd graag mijn opties open.

WAARD

zacht U kent het Slot niet.

K.

Ik weet in ieder geval wel dat men daar het verstand bezit de juiste landmeter uit te kiezen. Niet waar? *slaat de waard lachend op de schouder.*

Ziet een portret aan de muur Fraai portret van de graaf.

WAARD

Dat is de Slotvoogd.

K.

Ach, de vader van de jongeman die—

WAARD

Schwarzer heeft gisteravond overdreven. Zijn vader is maar een onderslotvoogd. Zelfs een van de laagste in rang.

K.

lachend De schooier!

WAARD

lacht niet Zijn vader is ook zeer machtig.

K.

Het lijkt wel alsof u voor iedereen bang bent. Misschien ook wel een beetje voor mij? *kijkt uit het raam* Kan ik ergens een slee krijgen om me naar het Slot te brengen?

WAARD

Ik denk niet dat er sleeën beschikbaar zijn.

K.

Maar er ligt zo'n pak sneeuw.

WAARD

Daar gaat het niet om.

K.

Waar niet om.

WAARD

De hoeveelheid.

K.

De hoeveelheid sleeën?

WAARD

De hoeveelheid sneeuw.

K.

Ik begrijp niet waarom ik geen slee kan krijgen.

Geen antwoord.

K.

Maar goed, dan ga ik wel lopen.

WAARD

Het is wel heel ver lopen, meneer.

K.

Dus kan ik maar beter gelijk vertrekken.

WAARD

U zult er wel heel lang over doen, meneer.

K.

Dat begrijp ik.

WAARD

Het zal allang donker geworden zijn.

K.

Wel als ik hier nog langer met u blijf praten. Goede dag.

Hij opent de deur. Men kan een besneeuwd dorp zien, in de verte het Slot op een berg. Af.

Donkerslag. Bij het weer licht worden is het toneelbeeld ongewijzigd behalve dat het schemert, een lamp brandt. K. komt binnen, hij laat zich in een stoel vallen. Hij is duidelijk geschrokken.

K.

Verschrikkelijk! Het was verschrikkelijk. Alle deuren en luiken gesloten. De mensen hier zijn bepaald niet gastvrij. Absoluut niet. Koud en afwijzend zijn ze. Het is alsof je hart een beetje bevriest als ze je aankijken.

WAARD

Misschien is dat maar de eerste indruk.

WAARDIN

steekt haar hoofd door een doorgeefluik uit de keuken Gastvrijheid is bij ons niet gebruikelijk. Wij hebben geen behoefte aan gasten.

K.

Natuurlijk heb je geen gasten nodig, op een enkeling na dan, mij bijvoorbeeld, de landmeter.

WAARDIN

Dat weet ik allemaal niet. Als men u heeft ontboden dan zal men u wel nodig hebben. Dat lijkt me niet onwaarschijnlijk. Wij, daarentegen, wij eenvoudige mensen houden ons aan de regels; dan kan men ons niets kwalijk nemen.

sluit het doorgeefluik

K.

tegen de waard Ik neem niemand hier iets kwalijk. Maar dat de dorpsstraat niet naar het Slot voert, dat is toch wel vreemd, niet? Ik loop daar om me in het Slot te gaan melden. De straat loopt op de berg toe en buigt dan

plotseling af. Ik probeer een andere weg. Loopt op de berg toe en buigt weer af. Enzovoort.

Ik bedoel... je hebt steeds het Slot voor ogen, het lijkt makkelijk te bereiken, maar je komt er gewoon niet!... Uit pure lamlendigheid ben ik toch maar gewoon doorgelopen – komt geen einde aan dat dorp – in een smal straatje kom ik vast te zitten in de sneeuw. Niemand die zich erom bekommert, – je kunt hier in de sneeuw zakken en creperen! Ik begin dus te schreeuwen en smijt een sneeuwbal tegen een raam. Gaat er eindelijk een deur open. ‘Ik ben erg moe, kan ik bij u wat uitrusten?’ De familie in het huis, ongekend onbeschoft. De man vraagt aan zijn vrouw: ‘Waarom heb je hem binnengelaten? Een wildvreemde! Je kunt niet zomaar alles binnenlaten wat op straat rondscharrelt.’

Zo ruziën ze dus waar ik bij sta, alsof ik ze niet kan horen, ze niet kan verstaan.

‘Hier kunt u niet blijven,’ sist de man mij in het gezicht en de twee tillen me aan mijn armen het huis uit. Uiteindelijk heeft een klein, ook al zeer onaangenaam figuur, mij in zijn sleet hiernaartoe gebracht. – Het is al donker, alweer een dag voorbij. Mijn eerste dag hier. Niet bepaald bemoedigend.

Zonder –

de waard brengt een schaal met eten Nee dank, ik heb geen honger.

De assistenten, Arthur en Jeremiah, komen sneeuwballen naar elkaar gooiend binnen, groeten nonchalant de aanwezigen en slaan dan de hakken tegen elkaar en salueren enthousiast K.

BEIDE

M'neer!

K.

Wie zijn jullie?

BEIDE

Uw assistente, m'neer!

K.

Mijn assistenten?

BEIDE

P'cies, die assistente! M'neer!

K.

Waar ik gisteren afscheid van heb genomen bij de wagen?

BEIDE

De assistente!

WAARD

Het zijn uw assistenten.

K.

Juist, mijn assistenten. Goed. Bier voor die twee.

De waard gaat bier halen.

K.

Trouwens, jullie zijn veel te laat. Jullie zijn nalatig.

ARTHUR

'tWas een lange reis, m'neer.

K.

plotseling zacht. Snel Lang? Ik heb jullie net nog in het dorp gezien, iemand heeft jullie 'Arthur' en 'Jeremiah' nageroepen. Ik geloof niet dat jullie de assistenten zijn die ik heb aangenomen. Jullie zijn me door het Slot opgedrongen. Ter controle, om me te bespieden. Zo zit het!

De assistenten kijken elkaar aan, maken gebaren dat ze niet begrijpen wat K. bedoelt.

K.

Waar hebben jullie de meetinstrumenten?

JEREMIAH

W'hebbe er geen, m'neer.

K.

Weten jullie eigenlijk wel wat van landmeten?

BEIDE

Helemaal niks, m'neer!

De waard brengt bier. De assistenten gaan tegenover K. zitten.

K.

Maar dit gaat toch niet! Hoe moet ik jullie uit elkaar houden? Jullie lijken volstrekt op elkaar...

ARTHUR

D'mense kunne onzandes prima uittelkaar houwe.

K.

Ja, maar ik niet. Ik zie jullie met mijn ogen. En daarmee kan ik jullie niet uit elkaar houden. Ik zal jullie daarom als één man behandelen. Arthur heet ieder van jullie en ik zal jullie beiden Arthur noemen. *tegen Jeremiah* Heet jij misschien Arthur?

JEREMIAH

Nee, k'heet Jeremiah.

K.

Dat doet er dus niet meer toe. Ik zal jullie beiden Arthur noemen. Stuur ik Arthur ergens heen, dan geldt dat voor beiden. Voor elke klus die ik jullie geef dragen jullie gezamenlijk de verantwoordelijkheid.

ARTHUR

Davinde wij niezoo prettig, m'neer.

K.

Natuurlijk vinden jullie dat niet prettig. Maar zo is het en zo blijft het.
Een boer is van een tafel opgestaan en wil één van de assistenten wat in het oor fluisteren.

K. slaat met zijn vuist op tafel.

K.

staat op Neem me niet kwalijk, dit zijn mijn assistenten en we zijn in bespreking. Niemand heeft het recht ons te storen.

De boer gaat, zich verontschuldigend, terug naar zijn tafel.

K.

Knoop dit in je oren: jullie mogen met niemand spreken zonder mijn toestemming. Ik ben hier een vreemdeling en als jullie mijn oude assistenten zijn, dan zijn jullie ook vreemdeling. Wij vreemdelingen moeten samen werken. Geef mij jullie hand daarop.

De assistenten steken snel en al te bereidwillig hun handen uit.

K.

Ik ga nu slapen en ik raad jullie aan hetzelfde te doen. Vandaag hebben we een werkdag verkwanseld dus morgen moeten we zeer vroeg beginnen. Jullie moeten een slee voor de rit naar het Slot regelen en daarmee hier om zes uur 's ochtends voor het huis gereedstaan.

ARTHUR

Goe, m'neer!

JEREMIAH

Jij zegwel goe, maaje weebbes daddah niekkan.

K.

Hoe bedoel je 'niet kan'!?

ARTHUR

Hij heef g'lijk m'neer, 't kannie. Zonde v'gunning komgemens 't Slottin.

K.

En waar kan men een vergunning krijgen?

ARTHUR

Kweennie... De Slotaministratie?

K.

Dan gaan we die telefonisch aanvragen. Bel onmiddellijk de Slotadministratie!

Allebei.

In komische haast verdringen de beide assistenten zich voor de telefoon, vechten om het apparaat, uiteindelijk heeft Jeremiah de hoorn vast en roept:

JEREMIAH

Hallo, administratie! Hier Arthur en Jeremiah, de assistente...

ARTHUR

bijvallend ...d'assistente vande nieuwe landmeterd! Hijla vraagge of dattie moggevroeg mettons opt Slot kankome.

STEM

een stem die opvallend hard uit de hoorn klinkt Nee!

K.

tegen de waard Uw telefoon staat dit keer wel erg hard.

STEM

Niet morgen, noch een andere keer!

K.

Onzin! Geef me de hoorn.

K. aan de telefoon, allen scharen zich om hem heen. De waard probeert ze terug te dringen.

K.

Hallo – hallo – hallo –

EEN BOER

Ze geven hem überhaupt geen antwoord.

K.

Mag ik wat stilte hier! *luistert aan de hoorn, raakt langzaam bedwelmd Een luid zoemen klinkt uit de hoorn* Zoiets heb ik nog nooit gehoord. Als talloze kinderstemmen, nee, het is een gezang. Een gezang als van lichtstralen. Heel vredig. Zoals ik het me altijd had voorgesteld... Daarboven is licht en gezang...

WAARD

trekt K. aan zijn mouw Meneer K. ... Een bode.

K.

Weg!

WAARD

Er is een bode voor u gekomen.

K., duidelijk geïrriteerd dat hij in de realiteit teruggekomen is, hangt de hoorn op de haak, kijkt rond. Barnabas gaat op K. toe, overhandigt hem een brief.

K.

Wie ben jij?

BARNABAS

Ik heet Barnabas. Ik ben een bode.

K.

Je hebt een goeie glimlach. Jou kan ik vertrouwen. Je ziet gelijk, aan je mooie witte mantel, je blik, dat je een goeie bode bent. *plots vertrouwelijk* Wat denk je van die andere figuren? En mijn assistenten? Net kabouters toch? *Barnabas groet beleefd de anderen. K. ietwat beschaamd maar niet beledigd, opent de brief.*

K.

leest 'Zeer geëerde heer! U bent, zoals u weet, in dienst van het Slot getreden. Uw directe chef is de burgemeester van het dorp, die u ook alle bijzonderheden omtrent uw werk en de salarisvoorwaarden zal meedelen, en aan wie u verantwoording schuldig zult zijn. Maar desondanks zal ook ik u niet uit het oog verliezen. Barnabas, de bezorger van deze brief, zal van tijd tot tijd bij u informeren naar uw wensen en die aan mij overbrengen. U zult mij altijd bereid vinden u, voor zover dat mogelijk is, van dienst te zijn. Er is mij veel aan gelegen tevreden arbeiders te hebben.

De directeur van de tiende kanselarij.' –

Maar dit is een zeer belangrijke brief, een bewijs! Ik heb me gemeld en ben aangenomen.

WAARD

steekt zijn hand uit Proficiat!

K.

duwt de hand terug Niet zo snel. De brief is niet zo eenduidig. Let op de aanvang: U bent, zoals u weet, in dienst van het Slot getreden. 'Zoals u weet' wat betekent dat? Wat weet ik nou? 'Zoals u weet' wordt daarmee veronderstelt dat het initiatief bij mij lag? Dat ik mij opgedrongen heb? En bij wie ben ik nou eigenlijk in dienst getreden? Bij de burgemeester van het dorp, of bij het Slot? Waarom moet er een instantie tussen mij en het Slot staan? Ik ben ver van het Slot maar meneer de directeur van de tiende kanselarij schrijft:

'Ik zal u niet uit het oog verliezen.' Van verre zeker!?! Hij kan me niet eens zien. En hij is bereid me van dienst te zijn 'voor zover dat mogelijk is,' wat bedoelt hij: 'voor zover mogelijk'? Dat hij eigenlijk geen bevoegdheid heeft om me van dienst te zijn? Werk ik nou voor het dorp of voor het Slot!?

WAARD

Tussen het Slot en het dorp is geen onderscheid.

K.

Dat hoorde ik al eerder, ja!

tegen Barnabas Zeg tegen meneer – *kijkt naar de brief* Hoe heet hij eigenlijk!? Ik kan die fucking handtekening niet lezen –

BARNABAS

Klamm.

K.

Zeg tegen meneer Klamm: bedankt voor de aanstelling. Ik zal mij volledig naar zijn voornemens schikken. Bijzondere wensen heb ik op het moment niet behalve dat ik graag een kort onderhoud met hem zou willen. Vijf minuten is voldoende.

BARNABAS

Mag ik de boodschap herhalen. Ik ben nieuw in dienst. Er is mij veel aan gelegen alles nauwkeurig te doen.

K.

Natuurlijk, herhaal.

BARNABAS

Zeg tegen meneer – Hoe heet hij eigenlijk!? Ik kan die fucking handtekening niet lezen –

K.

Dat is niet nodig, dat mag je schrappen.

Ik zei: 'Zeg tegen meneer Klamm: bedankt voor de aanstelling.'

BARNABAS

mechanisch Ik kan die fucking handtekening niet lezen – Dat is niet nodig, dat mag je schrappen. Ik zei: zeg tegen meneer Klamm: bedankt voor de aanstelling. Ik zal mij volledig...

K.

wuift het vermoeid weg Goed, in orde. Je mag gaan, Barnabas.

Barnabas gaat door de achterdeur af. Men ziet hem over straat gaan.

K.

tegen de assistenten Ik haal mijn aantekeningen uit mijn kamer, dan bespreken wij het werk dat wij te doen hebben. opent de deur naar de aangrenzende

kamer. De assistenten willen meegaan Blijf! ze verdringen elkaar in de deur

Verstaan jullie geen Duits? Ik heb toch gezegd dat jullie moeten blijven?

Allen af.

Dan ziet men K. op de plaats waar Barnabas juist voorbij ging.

K.

roept Barnabas! Barnabas!

De gelagkamer wordt donker, licht op de straat, sneeuwval, storm.

K.

Hij kan toch niet ver zijn... zeer luid Barnabas!

BARNABAS

van ver Ik kom. Ik kom.

K.

met trillende stem God zij dank, dat je er nog bent. Je bent snel.

Barnabas terug.

K.

Ik ben blij dat ik je nog bereikt heb... Het gaat toch niet, wat er in de brief staat 'van tijd tot tijd' zul jij naar mijn wensen informeren. Van tijd tot tijd...

dat is te weinig. Het kan toch dringend zijn wat ik in het Slot wil laten melden.

BARNABAS

U kunt meneer Klamm verzoeken dat ik op gezette tijden kom.

K.

Voldoet niet. Voldoet niet.

BARNABAS

Wilt u mij nog een nieuwe boodschap meegeven? We kunnen terug de herberg ingaan.

K.

Nee. Ik hou het daar niet uit. Die mensen storen me. Ze maken me gek met hun verkapte vijandigheid. Jij bent tenminste een eenvoudig oprecht mens. – Ik loop liever een stukje met jou op. Ik moet me alleen wel aan jou vasthouden. Jij gaat makkelijker door deze sneeuw dan ik.

Barnabas neemt K. bij de arm.

K.

Waar gaan we heen?

BARNABAS

Naar huis.

K.

Ja, naar huis. Met jou ga ik mee naar huis. Ik wist het. Ik voelde het meteen, toen je de herberg binnenkwam. Met jou kom ik op de kortste weg naar waar ik zijn wil, – naar huis, naar huis. Hou me vast. Het is donker om me heen. Sta me toe dat ik me aan je vastklamp. Ik zie niks meer. Als ik val, sleep me mee, laat me niet los. Er moet toch een thuis zijn. Sleep me mee naar thuis. Er moet ooit een einde aan deze weg komen. Help me, red me, sleep me mee naar huis. Godverdomme, thuiskomen.

Scène 3

Voor herberg De Herrenhof. De herberg is identiek aan de eerste met als enige uitzondering een vlag met daarop het graaflijke wapen. K. en Barnabas op, Olga volgt hen.

K.

Ik dacht dat je me naar het Slot zou brengen.

BARNABAS

Ik zei toch dat ik naar huis zou gaan.

K.

In plaats daarvan heb je me naar een halfvergane boerenhut gebracht.

BARNABAS

Dat is mijn thuis. Daar woon ik met mijn familie.

K.

Slaap je dan niet in het Slot?

BARNABAS

Nooit. Ik ga er 's ochtends heen, om nieuwe opdrachten te halen.

K.

Dus het was een misverstand. Een ellendig misverstand. Ik dacht dat je me via de kortste weg naar het Slot zou brengen. Je glimlach, je glimmende mantel, je vriendelijke ogen – allemaal bedrieglijke schijn. Toen ik 'naar huis' zei, bedoelde ik het Slot. En jij bedoelde die erbarmelijke hut.

BARNABAS

Neem me niet kwalijk, meneer, ik heb je niet willen misleiden.

K.

Nee, nee. Ik weet het. Het is mijn eigen schuld. Ik heb het verdiend. Ik heb je ook niet willen beledigen. Veel in het dorp is van interesse voor me alleen je woning en je familie niet. Het spijt me. –

Olga op Daar is trouwens je broer.

BARNABAS

Dat is Olga, mijn zus.

K.

Een mooi en sterk meisje.

BARNABAS

Ze moet in De Herrenhof zijn.

K.

Herrenhof?

BARNABAS

Daar sta je voor. Het is de tweede herberg van het dorp, de eerste in rang. Hier eten de heren van het Slot, als ze wat in het dorp moeten doen, en ze overnachten er ook vaak.

K.

Daar zal voor mij ook nog wel een plaatsje zijn.

BARNABAS

Dat denk ik niet. De herberg is uitsluitend voor de heren van het Slot.

K.

Maar ik ben in dienst van het Slot! – Het is te ver terug naar De Brückenhof.

BARNABAS

Je kunt altijd bij ons overnachten.

K.

Nee, dank je. *zich tot Olga wendend* Olga, kun jij me niet helpen?

OLGA

Ik help u wel, meneer de landmeter.

BARNABAS

Goed. Dan. Met uw permissie, meneer, zou ik nu graag gaan. Hij maakt een diepe buiging en gaat af.

K. en Olga betreden het portiek van de herberg. De waard van De Herrenhof verschijnt voor de deur.

HH WAARD

Meneer de landmeter mag alleen in de gelagkamer komen.

OLGA

Natuurlijk. Hij begeleidt mij alleen maar. Verder niets.

K.

Ik zou hier graag willen overnachten.

HH WAARD

Dat is onmogelijk. U schijnt het nog niet te weten maar de herberg is uitsluitend voor de heren van het Slot bestemd.

K.

Dat mag dan wel het voorschrift zijn maar misschien is het toch mogelijk mij ergens in een nisje te laten slapen.

HH WAARD

Ik zou u graag tegemoet willen komen maar de voorschriften zijn streng. Ze kwalificeren u als vreemdeling. Maar afgezien daarvan is het ook onmogelijk omdat de heren van het Slot te fijngevoelig zijn om de aanblik van een vreemdeling te kunnen verdragen. Als ik u hier stiekem zou laten overnachten, en u door een toeval zou worden ontdekt, dan ben ik verloren. En u trouwens ook. Het klinkt lachwekkend maar het is wel waar.

K.

Ik geloof u volledig. En ook de inhoud van de voorschriften onderschat ik niet, maar ik wil u op één ding wijzen, ik heb belangrijke connecties in het Slot, en ik zal er nog meer krijgen ook. – Deze connecties behoeden mij voor iedere mogelijke schade dat mijn verblijf hier voor u zou kunnen opleveren. Bovendien zal ik dan voor deze kleine gunst bij u in het krijt staan.

HH WAARD

Ik weet het, ik weet het. – *maakt echter geen aanstalten iets te doen*

K.

Overnachten er vandaag veel heren van het Slot?

HH WAARD

In dat opzicht is het vandaag gunstig. Er is vandaag maar één heer gebleven – meneer Klamm.

K.

Klamm?

HH WAARD

Ik wens u het allerbeste. Goede nacht. *gaat naar binnen*

K.

Uitgerekend Klamm! Dat is nog eens geluk hebben!

Ze gaan naar binnen. De bedienden van Klamm aan tafels, Frieda achter de toog.

K. klampt zich aan Olga vast zoals hij dat eerder bij Barnabas deed.

K.

tegen Olga Dat was toch niet zo moeilijk? *tegen Frieda* Is meneer Klamm hier in de ruimte? *Olga lacht* Waarom lach je?

OLGA

Ik lach niet.

Ze lacht weer. Wisselt een blik met Frieda en gaat dan naar de bedienden toe.

FRIEDA

U hoort hier niet, meneer de landmeter.

K.

Hoe weet iedereen dat ik – Wie ben jij?

FRIEDA

Frieda, de barvrouw. Kent u Olga goed landmeter K.?

K.

Sinds net. Zij is de zus van Barnabas –

FRIEDA

U hoeft me niets over die familie te vertellen. Daar!

Ze wijst op Olga, die zonder tegenstribbelen op een vat gehesen wordt, de bedienden van Klamm heffen de glazen en zingen haar een vulgair lied toe.

K.

En ze leek zo goed opgevoed.

FRIEDA

Het is een stalmeid die. U vroeg mij of Klamm in de ruimte is. Dat is natuurlijk onzin, hij verlaat zijn kamer alleen om naar het Slot terug te gaan.

leunt naar K. toe en schikt flirterig zijn hemd

K.

U kent hem?

FRIEDA

Ik ben zijn geliefde.

K.

Klamm's geliefde? Dan bent u voor mij een hoogst eerbiedwaardig persoon.

FRIEDA

Niet alleen voor u.

K.

Bent u al in het Slot geweest?

FRIEDA

Nee, volstaat het niet dat ik hier in de gelagkamer van De Herrenhof ben? Ik ben immers als kamermeisje begonnen, in de andere herberg De Brückenhof.

K.

Een fraaie vooruitgang, met alle respect. Maar dat kan toch nog niet alles zijn. Vanuit uw ogen, lacht u mij niet uit juffrouw Frieda, spreekt strijdlust. Een hogere ziel. En misschien wilt u zelfs een kleine invloedloze man, met mogelijk eenzelfde strijdlustigheid, van dienst zijn? Misschien kunnen we een keer rustig met elkaar spreken als we niet door zoveel ogen worden aangestaard.

FRIEDA

Ik weet niet wat u wilt.

K.

Uw stem is ineens treurig geworden. Niet alleen uw overwinningen, ook de ontberingen die u doorgemaakt heeft klinken mee.

FRIEDA

Wilt u mij misschien van Klamm afnemen? Lieve hemel!

K.

U heeft me door. Dat was mijn geheimste bedoeling. U moest Klamm verlaten en mijn geliefde worden. En nu kan ik wel gaan ja. Olga! We gaan naar huis.

Olga laat zich van het vat glijden maar de bedienden willen haar niet laten gaan. Zij beginnen een wilde rondedans om haar heen waar ze zich tenslotte maar aan overgeeft.

FRIEDA

Wanneer kan ik u spreken?

K.

Kan ik hier overnachten?

FRIEDA

Ja.

K.

Kan ik hier gelijk blijven?

FRIEDA

Doet u net alsof u weggaat. Dan werk ik hier de mensen eruit.

De dans gaat nog altijd door.

K.

Wie zijn die mensen?

FRIEDA

Bedienden uit het Slot. Klamm's gevolg. Zulk volk treft men hier. Beesten zijn het. Klamm houdt überhaupt geen rekening met me.

K.

Niet huilen Frieda. Ieder van ons heeft zijn leed te dragen. Zie je mij? Ik sta volledig alleen in de wereld. Alles wat ik doe is bluf. Ik heb nergens een thuis. Ik weet niet eens of ik wel een echte landmeter ben. Of men op mij zit te wachten... Ik leef met de permanente angst ontmaskerd te worden. Dat men mij doorziet. Ik ben volledig bloot en naakt op de wereld. Maar ik laat het er niet bij zitten, en uitgerekend hier wil ik een leven opbouwen. Hier of nergens. Ik heb vaak genoeg gedacht dat het allemaal geen zin heeft. Dat ik na zoveel tegenslag eigenlijk nog moed heb is onvoorstelbaar. Het toeval heeft me in dit dorp gebracht. Hier blijf ik. Dat is mijn laatste wens. En samen met jou moet het lukken.

FRIEDA

kijkt K. een moment verbaasd aan Moet je dat vee zien! Ik ga ze er uitdrijven!

Ze pakt een zweep uit de hoek en gaat op de kleine orgie in de hoek van de gelagkamer toe die eerst reageren alsof er een nieuwe participant bijgekomen is.

FRIEDA

In Klamm's naam, naar de stal! Allemaal naar de stal!

Allen in paniek, verdringen zich rond de uitgang, Olga ook. Frieda laat de zweep zwiepen en knallen en gaat ze achterna.

K. blijft alleen achter op het toneel, dan plotseling het geluid van voetstappen.

K. verstoopt zich onder de toog.

HH WAARD

Frieda! – Frieda!

FRIEDA

komt weer terug Die beesten hebben zich weer eens erbarmelijk gedragen. Ik heb ze in de stal opgesloten.

HH WAARD

En waar is de landmeter?

K. raakt vanonder de toog Frieda's voet aan.

FRIEDA

De landmeter was ik helemaal vergeten. Die is een tijd geleden al vertrokken.

HH WAARD

Ik heb hem niet gezien. Ik was toch de hele tijd op de vloer.

FRIEDA

Hier is hij in ieder geval niet.

HH WAARD

Misschien heeft hij zich verstoopt. Mijn indruk van hem is dat hij tot alles in staat is.

FRIEDA

Zo brutaal zal hij toch wel niet zijn.

Ze drukt haar voet stevig tegen K. die een lach moet onderdrukken.

FRIEDA

Misschien heeft hij zich hieronder verborgen.

Frieda bukt zich, kust K. snel op de mond, richt zich dan weer op.

FRIEDA

Nee, daar zit ie niet.

HH WAARD

Ik vind het heel erg vervelend dat ik niet met zekerheid kan zeggen of hij weggegaan is of niet. Het gaat niet om meneer Klamm, het gaat om het voorschrift. Het voorschrift geldt net zozeer voor u, juffrouw Frieda, als voor mij. U gaat over de gelagkamer. De rest van het huis zal ik moeten doorzoeken. Goede nacht! Slaap lekker!

De waard vertrekt.

FRIEDA

doet het licht uit, duikt onder de toog Mijn lieveling! Lieveling.

Donkerslag.

De volgende ochtend.

EEN VERRE STEM

Frieda!

K.

Wie is dat?

FRIEDA

Dat is Klamm.

K.

Waar is hij?

FRIEDA

Hier, in kamer één.

K.

Dat meen je niet!

FRIEDA

bonkt met haar vuist op de deur Ik ben bij de landmeter! Ik ben bij de landmeter!

K.

Wat doe je? – Je verpest alles.

FRIEDA

Plotseling bang?

K.

Mijn verwachtingen –

FRIEDA

Jij maakt je teveel zorgen.

K.

We zijn verloren.

FRIEDA

Niet zo zwaarmoedig, alleen ik ben verloren. Maar ik heb jou gewonnen.

Rustig maar. – Moet je die twee daar zien lachen.

K.

Waar?

Op een lessenaar in de hoek zitten, onopvallend, de assistenten.

K.

Wat moeten jullie hier!?! Frieda, waar is de zweep?

ARTHUR

We moeste u toch zoeken?

JEREMIAH

U bent terug gekomen nade Bruuke Hoof.

ARTHUR

Dus hebbe bij Bannabas gezocht.

JEREMIAH

Entoe hebbe u uiteindelijk hier gevonden.

ARTHUR

Hier zittewe al de hele nacht.

JEREMIAH

't Is nie bepaal' makkelijk, dit werrek.

K.

Hebben jullie de hele nacht naar ons zitten kijken?

ARTHUR

Bijna d'hele nacht m'neer.

JEREMIAH

Tottu diens, m'neer!

Ze salueren hem lachend.

K.

Eruit! Wegwezen! Nu meteen!

De deur zwaait open en de bedienden, de waard en Olga binnen.

OLGA

Waarom heb je me niet mee naar huis genomen? Vanwege haar?

FRIEDA

Moet je horen wie het zegt! Eruit jij!

OLGA

Ik denk dat jij degene bent die eruit moet. *wil op Frieda afgaan maar K. komt tussen beide*

HH WAARD

De landmeter! Ik wist het! Juffrouw Frieda, u kunt vertrekken.

FRIEDA

We gaan.

K.

Waarheen?

FRIEDA

Naar De Brückenhof natuurlijk. De waardin daar is als een moeder voor me.
Arthur! Jeremiah! Mijn zweep!

ARTHUR

lachend tegen Jeremiah En u m'neer. U kun ook vertrekken!

JEREMIAH

Waarom, m'neer?

ARTHUR

Omdattu lellek ben, m'neer!

JEREMIAH

Nie lelleker dannu, m'neer!

ARTHUR

Dan kannik ook vertrekken, m'neer!

JEREMIAH

Daar is 't gat van de timmerman, m'neer!

De assistenten brengen ondertussen de zweep. Frieda laat die zwiepen en knallen. De bedienden wijken honend uiteen en maken de weg vrij voor K. en Frieda om te vertrekken. Arthur en Jeremiah volgen capriolen makend.

Scène 4

Dakkamertje in De Brückenhof. K. ligt in bed, Frieda zit naast hem. K. schrikt wakker.

FRIEDA

Goeiemorgen, liefste.

K.

Hoe lang heb ik geslapen?

FRIEDA

Een dag en een nacht.

K.

De brief! Waar is de brief van Klamm!?

FRIEDA

Rustig maar. Hij is hier

Ze overhandigt K. de brief.

FRIEDA

Ik heb hem voor je laten inlijsten.

K.

drukt de brief tegen zijn borst Dank je, dat is lief van je. *kijkt rond* Het begint weer allemaal terug te komen. Je hebt je wel uitgesloofd. Alles opgeruimd, schoongemaakt. De kachel aangestoken.

Frieda gaat bij hem in bed liggen.

K.

Wat een vlijtig klein vrouwtje ben je toch. Je hebt elfenhandjes. *pauze* Het ziet er hier desondanks armzalig uit, niet?

FRIEDA

Vind je het vervelend dat je me zo snel veroverd hebt?

K.

Hoe kun je zoiets zeggen! *zoent haar met iedere zin* Jij bent mijn geluk. Mijn leven. Al mijn hoop berust op jou.

Ondertussen gluren de assistenten vanachter een kamerscherm.

K.

Wat!? Wat doen zij hier!?

De assistenten salueren K.

FRIEDA

Zij hebben, net als wij, een slaapplaats nodig.

K.

Heren, jullie mogen hier dan wel slapen, maar dat betekent niet dat jullie mij bij iedere beweging moeten gadeslaan.

BEIDE

Niet, m'neer?

K.

Nee. Ga nu naar beneden en wacht daar op me. Ik wil alleen met juffrouw Frieda zijn. – Wij drieën gaan daarna naar de burgemeester, 'mijn directe chef'.

BEIDE

Tottu diens, m'neer!

De assistenten verdringen elkaar bij de deur, trappen op elkaars tenen. Stommelen uiteindelijk van de trap. K. en Frieda zijn uit het bed gestapt. K begint zich te kleden.

FRIEDA

Lieveling, wat heb je tegen de assistenten? Het zijn ondeugende jongens, maar niet boosaardig. Van hen hebben we niets te vrezen. Zij zijn trouw. *De assistenten komen weer binnen stommelen, posteren zich aan weerszijden van de deur, houden hun adem in.*

K.

Wel?

JEREMIAH

stoot Arthur aan Hij wil 'leen zijn. Ga.

ARTHUR

'leen. Da gel' ook voor jou.

Ze lachen.

K.

Wat lachen jullie?

ARTHUR

Omdattu 'leen wil zijn.

JEREMIAH

Ennomdat 'r alweer ieman aankom.

ARTHUR

Vooronze volgende truuk...

JEREMIAH

M'vrouw de waardin!

BEIDE

Ta-daa!

De waardin komt binnen. De assistenten gaan diepe buigingen makend af.

WAARDIN

nors Ik wacht al lang.

K.

Neemt u mij niet kwalijk.

WAARDIN

Ik moet een hartig woordje met u spreken.

K.

Natuurlijk, mevrouw. Alstublieft, gaat u zitten. Toch, kan hetgeen u mij te zeggen heeft niet wachten tot ik terug ben van de burgemeester? Ik heb een belangrijke bespreking daar.

WAARDIN

Nee. Het gaat over ons Friedaatje. Uit liefde en uit zorg. Ik houd van haar en ik geef om haar. *strekt haar armen naar Frieda uit, die kinderlijk bij haar op schoot komt zitten* Mijn engeltje.

K.

Ik ook. En misschien stelt het u gerust, mevrouw, als ik u zeg dat ik van plan ben om met Frieda te trouwen. En wel zo snel mogelijk.

FRIEDA

geschrokken Liefste!

K.

Ik kan helaas niet herstellen wat Frieda door mij verloren heeft, namelijk de betrekking bij De Herrenhof en de vriendschap met Klamm –

FRIEDA

huilt Waarom ik? Waarom nou weer uitgerekend ik?

K.

Arm kind. Ze is in de war door het samengaan van zoveel geluk en ongeluk. *Frieda kust hem onstuimig, zakt daarna huilend voor hem op de grond.*

WAARDIN

zwaar ademend U bent een eervol man. *plots een andere toon aanslaand;* *scherp tegen K. vals sentimenteel tegen Frieda* Alleen, u kunt ondanks uw

‘huwelijksaanzoek’ haar geen garanties bieden. Hoe groot mijn achting voor u ook moge zijn, u blijft toch een vreemdeling.

K. krimpt ineen.

WAARDIN

U kunt zich op niemand beroepen. Er zijn garanties nodig, dat zult u zelf ook wel inzien, mijn lieve meneer de landmeter. U heeft toch zojuist zelf aangegeven hoeveel Frieda voor u heeft opgegeven.

K.

Daarom wil ik ook met Klamm spreken. – En nog wel voor de bruiloft.

FRIEDA

Dat is onmogelijk!

K.

Het moet. En als het mij niet lukt dan moet jij het doen.

FRIEDA

Dat kan ik niet, K., dat kan ik niet. Klamm zal nooit met je spreken. Hoe kun je nou denken dat Klamm met je zou spreken!

K.

En met jou spreekt hij wel?

FRIEDA

Ook niet, niet met jou, niet met mij, het is onmogelijk. *tegen de waardin* Ziet u nu, wat hij wil.

WAARDIN

U bent een eigenaardig mens, meneer de landmeter.

K.

Hoezo?

WAARDIN

Ik behoor niet tot het Slot, dus misschien dat u maar weinig waarde hecht aan wat ik te zeggen heb –

FRIEDA

Nee, nee. K. respecteert u, hij luistert naar u.

WAARDIN

Meneer de landmeter. Meneer Klamm is een meneer uit het Slot. Dat betekent simpelweg dat hij een zeer hoge rang heeft. Wie bent u nou, dat u hier, o zo deemoedig, met uw huwelijksaanzoek aan komt zetten? U bent niet van het Slot, u bent niet uit het dorp, u bent niets. Erger nog, u bent een vreemdeling

K. krimpt ineen.

WAARDIN

Iemand die overbodig is, die overal in de weg loopt, iemand die steeds rompslomp geeft, iemand die hier in de omgeving volledig onbekend is en dan beweert dat hij Frieda tot zijn vrouw wil maken. Ik neem u niets kwalijk. U bent wat u bent. Ik kan er alleen met mij arme kop niet bij, dat een meisje, waarvan men zegt dat zij de geliefde van Klamm is, zich door u laat aanraken. Klamm zal nooit met u spreken! Hij spreekt niet eens met mensen uit het dorp. Dat hij ooit met iemand hier heeft gesproken is de verdienste van mij en Frieda geweest. Ja, meneer de landmeter, dat verbaast u, maar ook ik was ooit de geliefde van Klamm. Ik kan daarom niet begrijpen dat een meisje, dat de eer heeft gehad om zijn bed te delen, als het ware, de adelaar heeft verlaten om zich met de worm in te laten.

K.

Ik mag dan misschien wel een worm zijn, vergeleken met een man als Klamm. Maar dat betekent niet dat ik hem uit de weg moet gaan. Ik wil hem

alleen even spreken, van man tot man, of van worm tot man zoals u wilt.

Over Frieda, over mijn aanstelling...

WAARDIN

Ik wist het! Met Frieda trouwen om dichterbij Klamm te komen.

K.

Onzin!

WAARDIN

U bent nog maar een paar dagen in het dorp en denkt nu al meer rechten te hebben dan de mensen die hier geboren zijn.

K.

Dat is niet waar! Ik ben aangesteld door het Slot en het is mijn recht om mijn opdrachtgever te spreken.

WAARDIN

Omdat u denkt dat het uw recht is, geeft dat u het recht nog niet om het recht te forceren. Ik ontken niet dat het misschien mogelijk is om eens iets tegen de voorschriften en de gewoontes in te bereiken. – Ik heb het nog nooit meegemaakt, maar wie weet. – Maar mocht het mogelijk zijn dan toch zeker niet op de manier waarop u het wilt door aldoor ‘nee, nee’ en ‘onrecht, onrecht’ te roepen, alleen maar naar zichzelf te luisteren en iedere goed bedoelde raad in de wind te slaan. Denkt u dat ik me werkelijk om u bekommer? Omdat ik bang ben dat u Frieda mee de put in sleept bekommer ik me om u. Als dat niet zo was dan had ik u allang het huis uit gegooid. En dan had u uw best kunnen doen om ergens anders in het dorp onderkomen te kunnen vinden, al was het in een hondenhok!

K.

Dank u wel. Dat zijn openhartige woorden. Maar er staat me een andere slaapplek ter beschikking –

WAARDIN

Waar dan?

K.

Bij Barnabas.

FRIEDA

Bij Barnabas!?

WAARDIN

Bij Barnabas. Dat tuig. Natuurlijk kun je daar een bed krijgen.

K.

Ik weet niet wat voor verschrikkelijks de familie van Barnabas op hun kerfstok hebben maar toen u hier binnenkwam had u het over liefde en zorg. Daarvan heb ik bijzonder weinig gemerkt, wel van haat en hoon en dreigementen mij het huis uit te zetten. Het is me wel duidelijk dat het uw bedoeling is om mij en Frieda uit elkaar te drijven, maar dat zal u niet lukken. Wat betreft het onderkomen dat u mij biedt, en ik ga ervan uit dat u daarmee op dit afzichtelijke hok doelt, komt het mij voor dat u dat niet geheel uit vrije wil doet maar eerder uit vrees voor het gezag van het Slot. Ik zal aangeven dat mij het onderkomen hier is opgezegd. En nu vertrek ik naar de burgemeester, ik heb belangrijke zaken af te handelen.

WAARDIN

U bent niet alleen onwetend, maar het is ook nog eens het soort onwetendheid dat een mens in de problemen brengt –

K.

Dank u, mevrouw.

WAARDIN

Zegt u me nou eens eerlijk. Waarom wilt u Klamm nou werkelijk spreken?

K.

Ik wil simpelweg horen wat mijn werk inhoudt. *plotseling schreeuwend*

Waarom vindt iedereen dat toch zo raar!

WAARDIN

tegen Frieda Hij is gek geworden. Die man is hartstikke gek. Ik heb het tenminste geprobeerd. *tegen K.* Doet u maar wat u goed dunkt. Het zal uw ondergang betekenen.

K. af.

Scène 5

Een landelijke kamer. De burgemeester, een man van het soort dat zich, ondanks zijn leeftijd, permitteert een pruillip op te zetten als hij zijn zin niet krijgt en de klinkers in zijn woorden dreinerig lang rekt, ligt ziek in bed. Zijn vrouw Mizzi, een oud besje, verpleegt hem.

BURGEMEESTER

Gaat u zitten, meneer de landmeter, ga toch zitten. En vertel me wat u wilt. Ik wil graag voor u doen wat ik kan.

K.

Het is eigenlijk heel eenvoudig. Ik ben als landmeter in de graaflijke dienst getreden. Daarover kreeg ik deze brief. *haalt de brief uit zijn tas* Getekend door Klamm, directeur van de tiende Slotkanselarij. Deze brief verwijst mij door naar u, burgemeester, en nu ben ik hier om van u de details omtrent mijn werkzaamheden in het dorp te krijgen.

BURGEMEESTER

Ik ben, zoals u bij binnenkomst al gemerkt heeft, van uw zaak op de hoogte. Ik heb zelf nog niets ondernomen omdat ik in de eerste plaats ziek ben, en ten tweede, omdat u zo lang op zich liet wachten dat ik dacht dat u van de hele zaak had afgezien. Maar nu u zo vriendelijk bent mij zelf op te zoeken moet ik u wel de hele onaangename waarheid zeggen. U bent als landmeter aangenomen, zoals u zelf zegt. Alleen, wij hebben geen landmeter nodig. Er is niet het kleinste beetje werk voor een landmeter. De grenzen van onze kleine ondernemingen zijn allemaal netjes afgebakend, alles staat keurig genoteerd. Wat moeten wij met een landmeter?

K.

Daar schrik ik nogal van. Ik kan alleen maar hopen dat er een misverstand in het spel is.

BURGEMEESTER

Ik ben bang van niet, het is precies zoals ik zeg.

K.

Maar hoe is dat mogelijk! Ik heb toch niet deze eindeloze reis gemaakt om nu weer teruggestuurd te worden!

BURGEMEESTER

Dat is een andere kwestie, waarover ik niet te beslissen heb. Maar hoe zo'n misverstand mogelijk is kan ik u misschien wel verklaren. In een grote organisatie zoals die van het Slot kan het een keer voorkomen dat de ene afdeling iets beslist, zonder medeweten van de andere, en zo kan een kleine verwarring ontstaan. Gelukkig gaat het altijd om kleinigheden, zoals bijvoorbeeld in uw geval.

K.

Op z'n zachtst gezegd.

BURGEMEESTER

In belangrijke zaken is mij nog geen fout bekend geworden, maar de kleinigheden zijn vaak al pijnlijk genoeg. Wat uw geval betreft, wil ik u, zonder ambtsgeheimen te verklappen – daarvoor ben ik niet voldoende ambtenaar, ik ben boer en daar blijft het bij – de gang van zaken ronduit vertellen. Een lange tijd geleden, ik was toen nog maar een paar maanden burgemeester, kwam er een besluit af waarin werd meegedeeld dat er een landmeter zou worden aangesteld. Dat besluit kan u niet betroffen hebben want het was vele jaren geleden. Heel veel jaren! Ik had het me niet eens meer kunnen herinneren ware het niet dat ik ziek in bed lag en veel tijd had om over de

belachelijkste zaken na te denken. *tot Mizzi Mizzi*, zou je eens in die kast daar willen kijken? Misschien zit het besluit erin. *tot K*. Het is namelijk uit mijn begintijd, toen bewaarde ik nog alles. Nu doe ik dat allang niet meer. *Mizzi maakt de kast open, een lawine aan papier stort naar buiten.*

BURGEMEESTER

Daaronder moet het liggen Mizzi, daaronder!

Mizzi begint wild met beide armen te graven, al snel is de halve ruimte met paperassen bedekt.

BURGEMEESTER

Er is veel werk verzet. Dat is nog maar een klein deel. Het grootste gedeelte ligt in de schuur opgeslagen. *tegen Mizzi* Kun je het vinden? Het moet een akte zijn waarop het woord 'landmeter' blauw onderstreept is.

mizzi Het is hier te donker. Ik ga even een kaars halen. *loopt over de papieren weg*

BURGEMEESTER

Mijn vrouw is een grote steun voor mij, bij dit zware ambtelijke werk dat tussen de bedrijven door gedaan moet worden. Het is onmogelijk om alles af te krijgen. Zie je die tweede kast daar? Daarin liggen alle papieren die nog afgehandeld moeten worden. Hij is nog veel groter dan die daar.

Mizzi komt terug met een kaars, knielt neer voor de eerste kast, begint te zoeken.

K.

Kan ik uw vrouw niet helpen zoeken?

BURGEMEESTER

Tussen de akten zoeken? Dat is voor een buitenstaander streng verboden. Mizzi, alsjeblieft, zoek iets sneller! Maar ik kan u de geschiedenis ook alvast zonder de akten vertellen. Dat besluit, waar ik het eerder over had, beantwoorden wij onder dankzegging met de mededeling dat wij geen

landmeter nodig hebben. Het antwoord schijnt alleen niet bij de oorspronkelijke afdeling, laten we die A noemen, terecht te zijn gekomen maar bij een andere afdeling, B. Afdeling A zat dus zonder antwoord, en afdeling B kreeg maar een gedeelte van ons antwoord. Op afdeling B kwam slechts de omslag van de akte aan, zonder inhoud. Waar de eigenlijke akte verloren is gegaan is onduidelijk. Afdeling B stuurt ons dus de omslag terug; ter aanvulling. Toen we de omslag ontvingen was er al zoveel tijd gepasseerd dat we ons niet meer precies konden herinneren waar de zaak om draaide. – Ik verveel u toch niet?

K.

Nee, nee, het is zeer vermakelijk.

BURGEMEESTER

Ik vertel dit niet om u te vermaken.

K.

U vermaakt me met het inzicht dat u mij biedt in de lachwekkende warboel, waarin over het bestaan van een mens beslist wordt.

BURGEMEESTER

Maar u heeft er nog geen inzicht in gekregen. Ik zal verder vertellen. Het hoofd van afdeling B was niet tevreden met ons antwoord en er ontstond een lange correspondentie totdat uiteindelijk het falen door een controlerende instantie werd blootgelegd.

K.

Nog een geluk dat er een controlerende instantie was waar u zich op kon beroepen.

De hele kwestie leek me van een aard dat een dergelijke controlerende instantie niet nodig leek.

BURGEMEESTER

Alleen een vreemdeling zoals u kan zo naïef over de kwestie spreken. Maar ik wil u nog wat over een bijzondere eigenschap van ons overheidsapparaat vertellen. Naast zeer precies is het ook uiterst gevoelig. Als een aangelegenheid zeer lang overwogen is, kan het gebeuren dat er plotseling bliksemsnel een onverwachtse beslissing genomen wordt, die de hele kwestie op willekeurige wijze afsluit. Het is alsof het overheidsapparaat de spanning, het jarenlange wikken en wegen niet meer verdragen kan en uit zichzelf, zonder medewerking van de ambtenaren, een beslissing neemt. De controleambtenaren stellen dat pas veel later vast; wij krijgen er niets van mee, tegen die tijd kan het ook niemand nog wat schelen. Ik weet niet of het in uw geval ook om een dergelijke beslissing gaat. Zo ja, dan was uw lange reis hierheen eigenlijk zinloos. Begrijpt u, meneer de landmeter?

K.

Zeker. Ik begrijp maar al te goed dat mijn rechten hier met voeten getreden worden. Ik zal mij daartegen verzetten.

BURGEMEESTER

En hoe wilt u dat doen.

K.

U vergeet de brief van Klamm aan mij.

BURGEMEESTER

Klamm's brief is waardevol. De handtekening lijkt echt te zijn. Maar toch waag ik het niet mij erover uit te laten. Mizzi!

Intussen heeft Mizzi de kast op zijn kant gelegd en alle papieren er weer ingeschept. Ze zit nu boven op de kastdeuren in een poging deze dicht te krijgen.

BURGEMEESTER

De akte is niet gevonden. Helaas. Maar de geschiedenis kent u nu toch al, eigenlijk hebben we de akte niet nodig. Kom nu eens met die kaars hier, Mizzi, en kijk eens naar deze brief.

mizzi Van Klamm. *fluistert met haar man*

BURGEMEESTER

Mizzi is het volledig met mijn mening eens en nu durf ik het wel te zeggen. Deze brief is geen officiële maar een persoonlijke brief. Dat is wel duidelijk door de aanhef ‘zeer geëerde heer.’

K.

woedend Genoeg. Als ik u verder laat praten blijft er van de brief waarschijnlijk niets over dan een leeg vel met een handtekening eronder.

BURGEMEESTER

U vergist zich alweer. Een persoonlijke brief van Klamm zegt veel meer dan een officiële ambtelijke. Maar de betekenis die u erin ziet heeft hij niet.

K.

Ik ben dus niet aangesteld! Men heeft mij hierheen gelokt en nu dreigt men mij er weer uit te gooien.

BURGEMEESTER

Wie zal u eruit gooien, meneer de landmeter? Juist de onduidelijkheid van de voorgaande vragen staan borg voor een aller hoffelijkste behandeling, u bent gewoon wat te gevoelig. Niemand belet u weg te gaan, maar dat is toch niet hetzelfde als iemand eruit gooien.

K.

Ik wil u best uitleggen wat mij hier houdt: het offer dat ik bracht, om vanaf mijn huis de lange zware reis te maken. De gegronde voorstellingen die ik me van mijn werk hier maakte. Het feit dat ik absoluut geen vermogen bezit,

en dat ik nu thuis geen passend werk meer zal kunnen krijgen. En niet op de laatste plaats, mijn bruid, die van hier afkomstig is.

BURGEMEESTER

Ach, Frieda. Ik weet het. Maar Frieda zal u overal volgen. Wat het overige betreft, dat zal goed overwogen moeten worden, ik zal het Slot erover informeren. Mocht er een uitspraak komen dan zal ik u laten halen. Bent u het daarmee eens?

K.

Nee, absoluut niet. Ik wil geen schadevergoeding van het Slot, ik wil mijn recht.

BURGEMEESTER

Mizzi, mijn been begint weer pijn te doen. We moeten het kompres vervangen.

K.

Ik wil alleen maar iemand in het Slot spreken.

mizzi Ja ja, de zalf, ik kom ik kom.

K.

Kan ik geen vervoer naar het Slot krijgen?

BURGEMEESTER

Ik wil u nog één ding meegeven voor onderweg: u kunt zich altijd, in vertrouwen, tot mij wenden. Ik kan niet zeggen dat u aan mij een vriend heeft, daarvoor zijn we volledige vreemden van elkaar. Maar ik zal u in ieder geval welwillend helpen.

K.

Kunt u vervoer naar het Slot voor mij regelen?

BURGEMEESTER

Alleen in één geval niet: dat u hier als landmeter aangenomen wordt, dat sta ik niet toe.

K.

Wat?

BURGEMEESTER

Wij hebben geen landmeter nodig. Wij kunnen u dus ook niet in dienst nemen als landmeter.

K.

Kan Klamm dat besluit herroepen?

BURGEMEESTER

Wat?

K.

woedend Of Klamm dat besluit kan terugdraaien!

BURGEMEESTER

Waarom zou hij dat doen?

K.

de burgemeester half uit bed sleurend Ik vraag je niet waarom hij het zou doen! Ik vraag je of hij het kan doen!

BURGEMEESTER

Dat... dat lijkt me wel, ja.

K.

plotseling weer rustig Dan dank ik u voor al uw hulp! En uw zogenaamde welwillendheid is me al evenveel waard als die hele papierwinkel hier. Mijn recht wil ik, en niets anders!

Hij rukt de deur open en krijgt prompt twee sneeuwballen van de assistenten in zijn smoel. Hij rent ze achterna de straat op. De papieren waaien hem achterna als een sneeuwstorm.

Scène 6.

Dezelfde dakkamer als in scène 4. Een deel van de kamer is afgeschermd. De onderwijzer komt binnen.

ONDERWIJZER

Meneer de landmeter.

K.

Dat ben ik. En u.

ONDERWIJZER

Ik ben de onderwijzer. Ik kom op verzoek van de burgemeester.

K.

O ja?

ONDERWIJZER

U heeft zich onbehoorlijk gedragen tegenover de burgemeester, tegen deze eerbiedwaardige ervaren man.

K.

Als ik onbeleefd ben geweest ben ik me daar niet van bewust. Maar dat ik wel aan wat anders te denken had dan aan een keurig optreden is juist, want het ging om mijn bestaan, dat bedreigd wordt door een schandelijk ambtelijk gehannes. Ik zal u de details besparen daar u zelf een lid bent van de overheid. Heeft de burgemeester zich over mij beklagd?

ONDERWIJZER

Tegenover wie had hij zich moeten beklagen? Ik heb alleen maar een klein proces-verbaal, door hem gedicteerd, over uw bespreking opgesteld, en ik

ben daaruit genoeg te weten gekomen over de goedheid van de burgemeester en de aard van uw antwoorden.

K.

Wat? Een proces-verbaal? In mijn afwezigheid opgesteld? Die is niet slecht.

En waarom een proces-verbaal? Vanwege een ambtelijke kwestie?

onderwijzer Nee, een half-ambtelijke. Ook het proces-verbaal is half-ambtelijk. Het is alleen opgemaakt omdat er bij ons in alle gevallen strenge orde moet zijn. In ieder geval is het er nu en het strekt u niet tot eer.

K.

Het zij zo. Bent u gekomen om mij dit te vertellen?

ONDERWIJZER

Nee. Mijn opdracht is een verder bewijs van de goedheid van de burgemeester. De burgemeester vreest dat u op eigen houtje iets ondoordachts zult doen als de beslissing te lang uitblijft. Ik voor mij weet niet waarom hij daar bang voor is; mijn opinie is dat u toch maar doet wat u niet laten kunt. Maar goed, de burgemeester is een andere mening toegedaan. De beslissing zelf, die een kwestie van het Slot is, kan hij niet bespoedigen. Wel wil hij binnen zijn invloedssfeer een voorlopige, waarlijk genereuze beslissing nemen, het is slechts aan u haar te aanvaarden: hij biedt u voorlopig de positie van conciërge op de school aan.

K.

Conciërge? Weet hij niet iets beters voor me?

ONDERWIJZER

Ik was er tegen. En ben het nog steeds. We hebben geen conciërge nodig, evenmin als we een landmeter nodig hebben. De school is verwaarloosd, smerig zelfs, maar zal het door u beter worden? U weet niets van dat soort werk. Bovendien heeft de school maar twee lokalen, in beide wordt les

gegeven. U zult dus met uw vrouw en assistenten in de lokalen moet wonen, koken en slapen. Dat zal de zindelijkheid niet ten goede komen.

K.

U maakt zich onnodige zorgen, meneer de onderwijzer. Ik denk er niet over de betrekking aan te nemen.

ONDERWIJZER

Uitstekend. U weigert zonder enig voorbehoud? Uitstekend. *wil gaan*

FRIEDA

Wacht u nog even meneer de onderwijzer. *neemt K. mee naar het afgeschermd gedeelte* Je moet de baan aannemen.

K.

Wat? Waarom?

FRIEDA

De waardin wil je geen moment langer meer in huis hebben. Ze zegt dat als je zulke waardevolle connecties binnen het Slot hebt, je zelf wel aan iets beters kunt komen. Neem alsjeblieft het aanbod aan. We hebben geen keus.

K.

omarmt haar Rustig maar. *plotseling wantrouwig* De waardin wil ons uit elkaar drijven. Ze heeft jou aangeboden hier te blijven, toch?

FRIEDA

Ik volg je waar je maar gaat. Door sneeuw en ijs.

K.

Ik vind altijd wel een bed om te slapen. Als het moet bij Barna-

FRIEDA

belet hem het spreken Dat niet. Dat mag je niet zeggen. Wil je mij soms ontrouw zijn, met Olga, zijn zus?

K.

Ontrouw? Zoiets komt niet eens bij me op.

FRIEDA

Grove ontrouw bedoel ik ook niet. Maar iedere omgang met die mensen, zij het de minste, betekent een schande voor mij, je aanstaande vrouw. Dat kun je nog niet begrijpen. Ik zal het je later uitleggen, als de tijd er rijp voor is. Maar nu raad ik je aan het aanbod van de onderwijzer aan te nemen.

K.

Wat? Moet ik me dan laten vernederen? Hij wordt dan mijn baas.

FRIEDA

Het is maar voor even. We zoeken dan zelf naar een andere betrekking. Wat die vernedering betreft, ik zal met de onderwijzer spreken, ook daarna nog en het werk in de school zal ik doen.

K.

Wat ben je toch goed voor me Frieda.

Hij pakt haar handen, zij kijkt hem dromerig aan.

ONDERWIJZER

Het is al laat.

FRIEDA

Dat klopt, meneer de onderwijzer. Wij nemen het voorstel aan.

onderwijzer Goed. Maar de betrekking is voor meneer K. Hij moet zich er zelf over uitspreken.

FRIEDA

Natuurlijk. Hij neemt de betrekking aan, toch K.?

K.

tot Frieda, zich van de onderwijzer afwendend Ja, liefste.

ONDERWIJZER

Dan rest mij het nog slechts u op de plichten van de betrekking te wijzen, meneer de landmeter.

K.

Nou ja, dat zullen wel de gebruikelijke zijn.

ONDERWIJZER

Pardon? U permitteert zich wel wat.

FRIEDA

Hij bedoelt het niet zo. Wat het salaris betreft...?

onderwijzer *tot K.* Of er een salaris betaald wordt moet na een maand proeftijd blijken.

FRIEDA

Dat is wel heel hard voor ons. We hebben helemaal niets. Misschien kunnen we met uw hulp om een klein voorlopig salaris vragen, bij de gemeente? Zou u dat ons aanraden?

ONDERWIJZER

tot K. Nee. Een dergelijk verzoek zal alleen worden ingewilligd als ik het aanbeveel. En dat zal ik niet doen. De betrekking is alleen maar een welwillendheid jegens u, en welwillendheden moet men niet te ver doordrijven.

K.

Wat die welwillendheid betreft, meneer de onderwijzer, geloof ik dat u zich vergist. Die komt misschien eerder van mijn kant. De gemeente is gedwongen mij op te nemen en me van werk te voorzien.

ONDERWIJZER

Wie zal ons dwingen u op te nemen? Alleen de barmhartigheid van de burgemeester dwingt ons ertoe, niets anders. U zult uw waanideeën, meneer de landmeter, moeten opgeven voordat u een bruikbare conciërge wordt. *af*

K.

woedend Nu houdt niets me meer tegen, ik ga direct naar Klamm!

FRIEDA

schreeuwt uit Lievaling!

K.

wil zijn laarzen aantrekken, ziet dat ze vies zijn Ongepoetst! Ik heb de assistenten toch opgedragen...

Frieda pakt de laarzen en begint ijverig te poetsen.

K.

De assistenten, niet jij. Die assistenten die me alleen maar tot last zijn.

FRIEDA

Laat het toch.

K.

Jij bent veel te welwillend tegenover die twee malloten, die bedriegers.

Waarschijnlijk omdat ze je aan het Slot doen denken, aan betere tijden, aan je zegen, aan Klamm... *heeft zijn laarzen inmiddels aangetrokken* We zullen

zien wie het laatst lacht. Als ze het niet goed doen dan sla ik ze mijn huis uit.

De assistenten komen binnenstormen, over elkaar heen buiteland.

JEREMIAH

M'neer! M'neer!

ARTHUR

Klamm, m'neer!

JEREMIAH

Hij zittinde Herenhoof!

ARTHUR

Maarrie gaat zo weg!

JEREMIAH

Terug naar 't Slot, m'neer!

ARTHUR

Hij heef een kuttumeur, m'neer!

JEREMIAH

Ze slee wordt g'reed gemaak, m'neer.

ARTHUR

Asje snel ben, kunnie 'm nog treffe.

JEREMIAH

Snel, m'neer!

K. heeft ondertussen snel zijn jas en hoed aangetrokken en wil in allerijl vertrekken.

FRIEDA

houdt K. tegen Nee, nog niet.

K.

Wat bedoel je nog niet?

Hij maakt zich los en gaat gehaast af.

FRIEDA

roept hem na Je maakt het alleen maar erger!

JEREMIAH

Laat 'm maar gaan.

ARTHUR

Wij helpen je wel inpakken.

De assistenten beginnen koffers te pakken. Donker.

Scène 7

Een lege dorpsstraat in de sneeuw. Ochtend maar het is nog donker. Sterke wind. K. op, bebloed en mank, doet een paar passen, valt dan in de sneeuw. Ligt daar enige momenten, rillend. Vanaf dit moment wordt K. in iedere scène steeds koortsiger.

K.

Het is mijn schuld niet. – Het is mijn schuld niet. Ik wil alleen maar naar huis. Ik heb het koud.

Twee lichten schommelen in de verte.

K.

Lichten! Misschien hulp! Medemensen!

De assistenten verschijnen, ze houden op enige passen afstand van K.

ARTHUR

De landmeterd.

JEREMIAH

Hij heeft 'n flink pak slaag gekregen.

Barnabas op in zijn witte mantel, houdt vlak voor K. stil die van de verschijning schrikt.

K.

Nee! Nee! Ik ben nog niet klaar. Ik wil nog niet gaan.

ARTHUR

't Is Bannabas maar, m'neer.

JEREMIAH

De bode.

K.

Barnabas? Voor mij?

BARNABAS

Voor jou! Met een brief van Klamm!

K.

zingt Barnabas voor mij, met z'n zachte ogen en z'n mantel wit als sneeuw.

tot zijn zinnen komend Voor mij? Met een brief van Klamm? Geef hier!

Onmiddellijk!

Barnabas geeft hem de brief.

K.

Ik kan het niet lezen, Barnabas jij moet het doen.

BARNABAS

leest kinderlijk voor 'Aan landmeter K. in de herberg Brückenhof. De landmeterswerkzaamheden die u tot nu toe hebt verricht worden door mij gewaardeerd. Ook de werkzaamheden van de assistenten zijn prijzenswaardig, u weet ze goed aan te sporen. Verflauwt u niet in uw ijver. Brengt u de werkzaamheden tot een goed einde. Een onderbreking zou mij zeer onaangenaam zijn. Weest u overigens gerust, over de kwestie van salariëring zal binnenkort een beslissing genomen worden. Ik houd u in het oog.'

assistenten

Hoera! Hoera! Hoera!

K.

Stil! Dit is toch een misverstand.

De assistenten zetten treiterig de lantaarns op de schouders van Barnabas die ze van zich af schudt.

K.

Hou op jullie! Barnabas, deze brief is onzin. Ik ben niet aan het werk als landmeter. En de assistenten – Er schijnt weer iets misgegaan te zijn in de communicatie. Daar kun jij niets aan doen Barnabas, ik weet het. En jouw mantel is wit als de hemel. Maar als het ernstig wordt heb je er net zo weinig aan als de sterren hierboven tegen de stormwind hier beneden. Daarom heb ik meer dan ooit een betrouwbare bode nodig.

BARNABAS

Heer, ik ben betrouwbaar.

K.

Maar wanneer heb je die brief van Klamm gekregen?

BARNABAS

Vandaag, heer, op het Slot.

K.

Op het Slot?

BARNABAS

Zeker meneer.

K.

Maar dat kan helemaal niet.

BARNABAS

Meneer?

K.

Laat ook maar. Luister goed naar wat je moet overbrengen: Landmeter Ka vraagt meneer de directeur Klamm hem persoonlijk te ontvangen. Alle tussenpersonen hebben steeds verzaakt. De landmeter wil u geenszins storen, en zal het kort houden. Hij denk aan een paar woorden genoeg te hebben. – Je hoeft niets te herhalen. Je hebt een uitstekend geheugen, ik

weet het. Maar wil je mijn boodschap onmiddellijk geven? Nu nog? En wil je onmiddellijk zijn antwoord terugbrengen? Wil je dat doen? Ik wacht op je!

BARNABAS

Ik zal mijn best doen.

De assistenten vermaken zich ermee om achter Barnabas' rug spookachtige geluiden te maken.

K.

Dan zullen we het er verder niet meer over hebben.

Barnabas gaat tevreden af. Dan komt Frieda op met een bontjas en een wandelstok. Ze heeft winterkleding aan. Ziet K., snelt naar hem toe.

FRIEDA

Liefste, wat is er gebeurd?

K.

Niets, niets. Het is al goed.

FRIEDA

Je bent gewond. *tegen de assistenten die hun schouders ophalen* Wie heeft dat gedaan? Wie was dat, die net wegging?

K.

Dat was Barnabas. Hij had een brief voor me uit het Slot. Ik heb hem mijn antwoord meegegeven.

FRIEDA

Barnabas! Pas toch op met hem!

K.

Barnabas heeft hier niets mee te maken.

Ik ben naar De Herrenhof gegaan. Daar stond de slee van Klamm klaar. Ik heb bij de slee gewacht, de koetsier op de bok zei dat Klamm niet zou komen zolang ik daar stond. Ik ben daar toch gebleven. Ik heb uren in de

sneeuw staan wachten. Ik had het uiteindelijk zo koud dat ik maar even in de slee ben gaan zitten om me te warmen en waarschijnlijk ben ik toen weggesukkeld. Ik werd wakker van een paar enorme handen die me uit de slee smeten, daarna werd alles zwart. Toen ik bijkwam was de slee weg. Geen spoor van Klamm. Ik ben helemaal komen lopen.

FRIEDA

Ik heb je toch gewaarschuwd. Hier.

Ze slaat de jas om hem heen.

K.

Warm. Hoe kom je er aan?

FRIEDA

Van de onderwijzer. Ik heb 'm in de kast gevonden.

K.

Je hebt voor mij gestolen?

FRIEDA

Geleend.

K.

Is hetzelfde. Heb ik toch in ieder geval één persoon in het dorp die het beste met me voor heeft.

FRIEDA

En een wandelstok. Overal ligt diepe sneeuw.

K.

Laten we dan nu naar de school gaan.

FRIEDA

Dat gaat niet, vrees ik.

K.

Hoezo niet?

FRIEDA

tegen de assistenten Moeten jullie meneer de landmeter niet wat zeggen?

K.

Wat? Wat zeggen?

De assistenten duwen elkaar naar voren.

ARTHUR

Zeg jijt maar.

JEREMIAH

W'hadde 't zo kou m'neer.

ARTHUR

W'moeste op de vloer slape.

JEREMIAH

En toen hebbe we inde houtschuur ingebroke.

ARTHUR

En hout genome.

JEREMIAH

Voor 'n fikkie.

ARTHUR

Ommons te warreme.

JEREMIAH

Made meester kwam 'drachter.

ARTHUR

Hij ha'n stok.

JEREMIAH

Hij ging onsslaan.

ARTHUR

Dus moeste we wel zegge dattu zei da't goe was.

JEREMIAH

En toen heeftie u ontslage.

ARTHUR

De onderwijzer heeftu ontslage.

JEREMIAH

U heef geen werrek meer, m'neer.

K. woedend, wil met zijn stok op de assistenten inslaan maar verliest zijn evenwicht en valt in de sneeuw. De assistenten lachen.

K.

Opdonderen! Jullie allebei! Jullie zijn ontslagen!

De assistenten met een plotselinge toon van sarcasme in hun stem.

ASSISTENTEN

M'neer! M'neer!

K.

Voor altijd. Laat ik jullie hier nooit meer zien!

assistenten

We willen alleen u dienen, meneer! We willen niemand anders dienen! We willen bij u, meneer! Bij u, meneer!

K.

Huichelarij!

Hij smijt zijn stok naar de assistenten die grinnikend afgaan.

JEREMIAH

Heb je het gehoord? We zijn ontslagen.

FRIEDA

Je bent boos op mij.

K.

Nee, je had een gelukkig leven in De Herrenhof. Ik had je daar niet mogen lastig vallen.

FRIEDA

Ja, je had me daar moeten laten.

K.

Dan zijn we het ook daarin eens.

FRIEDA

Niet zoals jij het bedoelt. Niet dat ik hier gelukkig ben, dat ben ik helemaal niet. Maar ik ben het niet waard om met jou samen te zijn. Was je van me af, dan kon je misschien wel alles bereiken wat je wilt. Voor mij span je je tot het uiterste in om een gesprek bij Klamm te krijgen. Je hebt voor mij die ontorende positie bij de onderwijzer aangenomen. En ik heb alles verpest. We hebben niet eens meer een dak boven ons hoofd. *huilt*

K.

slaat een arm om haar heen Doe niet zo raar. Een betere vrouw kan ik me niet wensen. Je gaat toch niet huilen om een mens als ik. Als ik jou niet had gehad was ik allang gek geworden. Iedereen heeft de spot met me gedreven. Niemand wilde me opnemen. En jij kunt nog altijd terug naar De Brückenhof.

FRIEDA

Dat is waar, maar desondanks zeg ik je, dat ik het leven hier niet meer verdraag. Als je me wilt houden zullen we moeten emigreren, naar Spanje of Italië of Zuid-Frankrijk!

K.

Ik wil niet emigreren. Ik wil hier blijven en nergens anders. Ik weet wat ronddwalen met je doet. Hoe het je uitholt. En jij wil ook hier blijven.

Zelfstandig. Het is jouw land. Door jou ben ik ook bijna een burger van dit land geworden, een ingezetene, familiehoofd, een huisvader.

FRIEDA

Ben je vergeten hoe vijandig de mensen hier tegen je zijn? En de assistenten

–

K.

Ach die, wat kunnen die doen!

FRIEDA

Heb je niet gemerkt dat ze me overal volgen? Het is bijna beledigend om te merken hoe weinig jaloers jij bent. 's Nachts toen je weg was, is er één naar mijn strozak toe gekropen.

K. loopt een paar passen weg.

FRIEDA

Natuurlijk heb ik hem weggejaagd zoals jij ze net hebt weggejaagd.

K.

Tuig is het. Maar nu zijn ze in elk geval weg.

FRIEDA

Ja, eindelijk zijn ze weg. *gekweld* We weten alleen niet waar ze zijn. Misschien zijn ze wel afgezanten van Klamm.

K.

Is dat mogelijk?

FRIEDA

Ik heb wel eens met de gedachte gespeeld maar misschien zijn ze het werkelijk. Hun ogen, hun onnozele en toch fonkelende ogen doen me ergens aan de ogen van Klamm denken, ja dat is het: ik heb steeds de blik van Klamm gevoeld –

K.

Je wilt dat ik ze terug ga halen?

FRIEDA

Nee, nee, niets wil ik minder.

K.

Je bent nog steeds Klamm's geliefde, nog lang niet mijn vrouw.

FRIEDA

Vind je dat vervelend? De waardin beweert het tegenovergestelde: de enige waarde die ik voor je heb bestaat er in dat ik Klamm's geliefde was. Het is voor jou alleen maar zaken doen. Het gaat je om het gewin, niet om mij.

K.

En jij gelooft dat? Ik heb jouw mening en die van de waardin nooit uit elkaar kunnen houden.

FRIEDA

Het was maar de mening van de waardin. Ik heb alleen toegeluisterd, en hoewel ik de waardin altijd vereerde was het de eerste keer in mijn leven dat ik haar mening volledig verwierp. Zo onzinnig scheen mij alles wat zij zei toe. Ik dacht toen, terwijl ze op mij inpraatte: zij begrijpt ons niet. Zij begrijpt niet hoeveel ik van je houd.

K. schrikt op.

FRIEDA

Wat is er?

K.

Een windstoot! Ik dacht even dat het Barnabas was.

FRIEDA

Weer die Barnabas!

K.

Je begrijpt het niet. Ik wacht op antwoord uit het Slot. Het kan onze redding zijn. Misschien brengt hij het vannacht nog. Hij is de enige bode die ik vertrouw, die mij geschikt lijkt.

FRIEDA

Des te erger. Des te meer zul je je voor hem moeten hoeden.

K.

Soms moet men zich aan een strohalm vasthouden. Kijk niet zo verbaasd. Je schijnt je hele vroegere leven vergeten te zijn. Weet je niet meer hoe het was om steeds te moeten vechten om vooruit te komen. In het bijzonder als je van diep moet komen? Alles moet benut worden, alles wat een sprankje hoop geeft. En samen staan, elkaar bijstaan. Je geloofde ook de waardin niet toen ze mij probeerde zwart te maken. *pakt haar hand* En wat is er sindsdien veranderd?

FRIEDA

Ik weet het niet. *ze kijkt naar de hand die de hare vasthoudt* Als je zo dichtbij bent en zo rustig met me praat dan geloof ik niet dat er iets veranderd is. Dan kan ik me geen groter geluk indenken dan bij je te zijn, zonder onderbreking, zonder einde. Dan stel ik me voor, hoe mooi het zou zijn om met jou in het graf te liggen...

K.

In het graf?

FRIEDA

In het graf, diep en smal. Daar liggen we omarmd, verstrengeld. Ik verberg mijn gezicht in jou, en jij jouw gezicht in mij. En niemand kan ons dan nog zien.

K.

Wacht op me in De Brückenhof.

Ze kussen.

Scène 8

In de hut van de familie van Barnabas. Late namiddag. K. ligt in een stoel onder een deken. Olga houdt de wacht bij hem. In de achterraimte zit een ziekelijke oude man in een stoel met een deken over zijn benen.

K.

schrikt wakker Waar ben ik?

OLGA

Rustig maar, meneer de landmeter. Je bent in het huis van Barnabas. Je hebt de hele dag voor het huis lopen ijsberen, je wilde niet binnenkomen. Amalia heeft je in de sneeuw gevonden, je was flauwgevallen. *voelt zijn voorhoofd* Je hebt nog steeds koorts.

K.

Amalia?

OLGA

Mijn jongere zus. – Hier, bouillon, dat is goed voor je.

Ze voert K. een hap bouillon die hij proeft en dan weer onmiddellijk uitspuugt.

OLGA

Misschien kun je nog geen vloeistoffen binnenhouden.

K.

Nee, dat is het niet –

OLGA

Het spijt me, we hebben niet veel geld.

Ze biedt K. nog een lepel aan die de inhoud met veel moeite doorslikt. Amalia komt binnen met de armen vol hout. Ze lijkt als twee druppels water op Olga.

K.

Barnabas!

AMALIA

Nee, Amalia.

Ze smijt het hout krachtig op de vloer.

AMALIA

Hoe is 't? Hoe is het met je bruid?

K.

Frieda! Ik moet terug naar Frieda. Die vindt het vast niet goed dat ik hier ben.

AMALIA

Nee, die veracht ons zeker. *vult een kom bouillon*

OLGA

Iedereen in het dorp veracht ons.

K.

Waarom?

AMALIA

cynisch Ja, waarom eigenlijk? *dan weer normaal* Ik ga vader voeren.

OLGA

Amalia heeft zich jaren geleden tegen het Slot verzet. Terecht of onterecht, dat weet niemand meer, zijzelf ook niet. Amalia heeft de avances van een Slotbeambte afgewezen.

Olga wil K. nog een lepel bouillon voeren, maar K. die achterom naar Amalia die de oude man voert, heeft gekeken, valt de overeenkomst tussen hem en de man op, en weigert de lepel. Hij maakt zich los van de deken.

K.

En? Dat is toch geen misdaad?

OLGA

In jouw ogen misschien. De betrekkingen van de dorpsmeisjes met het Slot zijn in geheimen gehuld. Wie zegt dat Amalia de Slotbeambte niet net zo zeer liefgehad heeft als hij haar? Amalia is een serieus en gesloten meisje. Maar of ze niet te ver in haar meisjestrots is doorgeschoten, wie zal het zeggen? Hoe ook zij, op een dag kwam er een bode van de beambte naar ons huis –dat toen veel groter en mooier was– met een zogenaamde liefdesbrief. Daarin stond de meest vulgaire schuttingtaal die je je maar kunt bedenken, en het meisje waaraan die gericht was zou men als het meest lage uitschot moeten bestempelen. Met liefde had de brief in elk geval niets te maken. Meer met gulzigheid en nijd en haat. Amalia heeft de bode haar ‘Nee!’ in het gezicht gesmeten en de brief aan flarden gescheurd. Daarmee heeft ze haar natuurlijke band, en die van de hele familie, als met een mes doorgesneden. Sindsdien rust er een vloek op onze hele familie. Het dorp behandelt ons alsof we melaatsen zijn. Niemand gaat nog met ons om. Vader raakte zijn werk kwijt en moeder kwijnde weg en is uiteindelijk zelfs overleden.

K.

Het Slot vervolgt en saboteert jullie om de afwijzing van een geile ambtenaar?

OLGA

Ook dat zie je verkeerd. Het Slot vervolgt en saboteert ons niet. Amalia heeft de bode uit het Slot beledigd. Maar het Slot heeft zich over het hele voorval niet uitgelaten. Juist in het zwijgen ligt de vreeswekkende macht van het Slot. Vader heeft jarenlang verwoede pogingen gedaan om weer in genade aangenomen te worden. Hij heeft ons hele vermogen verbrast in zijn pogingen de ambtenaren om te kopen. Iedere dag stond hij in de sneeuw langs de kant van de weg naar het Slot om de passerende beambten te

smeken onze zaak in het Slot te bepleiten. Maar het mocht niet baten. Uiteindelijk is hij zijn gezondheid en zelfs zijn verstand kwijtgeraakt.

K.

Maar dat is toch vreselijk! Ik begrijp die overdreven eerbied voor de autoriteiten hier niet!

OLGA

Wij zijn ervan overtuigd dat onze ambtenaren voorbeeldig zijn. En van een straf is geen sprake. Wie zegt dat het zwijgen van het Slot een straf is? Men heeft alleen de handen van ons afgehaald. Het Slot, net zozeer als de mensen in het dorp. Maar niet uit vijandigheid.

K.

Jij wilt alles steeds goedpraten, lieve Olga. Het hele dorp veracht jullie, en dan beweert jij dat dat niet op vijandigheid duidt. Wat ben jij voor iemand?

OLGA

Dat zal snel genoeg duidelijk worden. Met de verachting was het niet zoals je denkt. In het begin werden we door niemand veracht. Men was alleen bang voor ons; men wachtte tot de hele kwestie overgewaaid was. Iedereen was blij toen onze familie, toen een van de rijkste en meest voortvarende hier, weerstand durfde te bieden. Maar toen vader instortte kwam de verantwoordelijkheid voor de familie bij mij te liggen. En ik heb verschrikkelijk gefaald.

K.

Wat heb je dan gedaan dat zo verschrikkelijk is?

OLGA

Dat heb je toch zelf gezien, landmeter? We hebben toen vader ziek werd alles moeten verkopen. Het huis, de inboedel, alles. Uiteindelijk zijn we in deze armoedige hut getrokken. Twee keer per week heb ik dienst in De

Herrenhof. Het is het enige kleine beetje geld dat we nog kunnen verdienen. Begrijp je? Ik dacht dat als het Slot zou zien hoe laag onze familie gezonken is, ik gezonken ben, het Slot Amalia's zonde zou vergeven.

K.

Maar dat gebeurde niet.

OLGA

Nee, dat gebeurde niet. Alleen de andere dorpingen begonnen ons echt te minachten. Het enige dat ik wel voor elkaar heb gekregen is dat ik, door voor minder te werken, ik Barnabas een baantje als bode bij het Slot kon bezorgen. Onbetaald weliswaar, maar het was de enige band die ik nog met het Slot kon leggen.

K.

zacht Net als ik.

OLGA

Wat zeg je.

K.

Niets. Behalve dat het een wijdverbreide ziekte schijnt te zijn om via slinkse wegen het Slot binnen te komen.

OLGA

Dat weet ik allemaal niet maar voor ons was dit de enige weg. Een man van een bedenkelijke familie zou zo'n aanstelling nooit krijgen. Als hij dan dag en nacht op de kanselarijen rondhangt, dan kan het zijn dat hij na enige tijd een kleine opdracht krijgt. En als dat gebeurt dan kan het zijn dat hij een keer een opdracht voor een hogere beambte mag doen, een secretaris of misschien zelfs wel een afdelingshoofd.

K.

Ook voor Klamm?

OLGA

Ook voor Klamm.

K.

Natuurlijk, hij brengt me ook boodschappen van Klamm.

OLGA

Dat zeg ik ook tegen hem en ik troost hem als hij moedeloos wordt. Hij twijfelt dan, of de kanselarijen die hij betreedt wel de belangrijke kanselarijen zijn. Die kanselarijen horen nog niet daadwerkelijk bij het Slot. Vanaf daar ziet Barnabas de volgende kanselarijen, en daarachter zijn barrières, en achter die barrières zijn weer barrières, en daarachter weer andere kanselarijen met weer hogere functionarissen dan Klamm.

K.

plots stiller Het duizelt in mijn kop. En als ik jou zo aanhoor dan lijken mijn twee brieven me opeens niet meer zoveel waard.

Er wordt geklopt. Olga gaat bij het raam kijken.

K.

Wie is dat? Barnabas?

OLGA

Eén van je assistenten. Jeremiah, geloof ik.

K.

Niet binnenlaten.

Olga barricadeert de deur, gelijk daarna breekt een raam. Jeremiah klimt erdoor naar binnen. Olga vlucht de achterkamer in.

K.

Jeremiah, wat? – Wat wil je?

JEREMIAH

Ik zoek jou.

K.

Waarom bespioneer je mij? Wie heeft je daar toestemming voor gegeven? Je bent alleen? Waar is Arthur?

JEREMIAH

De kleine lieveling? Hij is uit je dienst getreden. Je was ook wel een beetje onaardig tegen ons. De tere ziel kon er niet tegen. Hij is naar het Slot teruggegaan om een klacht tegen je in te dienen.

K.

En jij?

JEREMIAH

Hij beklagt zich ook namens mij.

K.

Waarover dan?

JEREMIAH

Dat je geen gevoel voor humor hebt. Wat hebben we dan gedaan? Een beetje grappen gemaakt, een beetje gelachen, je bruid een beetje geplaagd. Alles trouwens naar opdracht. 'Jullie moeten de landmeter een beetje opvrolijken,' dat heeft de ambtenaar in het Slot tegen ons gezegd. 'Er is mij ter ore gekomen dat hij alles zeer zwaar opvat.'

K.

Waarom – Waarom heb je niet gelijk normaal gesproken? Zo openlijk bedoel ik, toen je bij me in dienst kwam?

JEREMIAH

Omdat ik bij je in dienst was. Dat spreekt toch vanzelf.

K.

En nu ben je niet meer bij me in dienst?

JEREMIAH

Nu niet meer. Arthur heeft voor ons beiden de betrekking opgezegd.

K.

Maar je zoekt me nog alsof je bij me in dienst bent.

JEREMIAH

Nee, ik zoek je alleen maar om Frieda te bevestigen dat je haar verlaten hebt

–

K.

Verlaten? Waar heb je het over?

JEREMIAH

Je hebt haar voor het Barnabas-meisje verlaten. Dat valt niet te ontkennen!

Eerst voelde zij zich zeer ongelukkig. ‘Verraad!’ schreeuwde ze. Toen ben ik

naar haar toegegaan en we hebben ons verloofd. Alles is officieel. Ik ben

kamerjongen in De Herrenhof en Frieda staat weer achter de toog. Het is

beter zo. Wat had jij haar nou te bieden?

K.

Je hebt me met leugens zwart gemaakt!

JEREMIAH

Wat voor leugens! Heb ik je niet met die vervloekte Barnabassen betrappt?

K.

Ik heb mijn aangelegenheden met het Slot met Olga besproken. Noem je dat betrappt?

JEREMIAH

Meer dan drie uur lang besproken zeker! Een gebarricadeerde deur! In het

midden van de nacht! Terwijl Frieda wacht en huilt. De arme kleine. Ze heeft

me gesmeekt haar van je te bevrijden!

K.

Nog meer leugens... Met één woord win ik Frieda voor me terug, verscheur ik je intriges, en zorg dat je gestraft wordt. Ze is in De Herrenhof?

JEREMIAH

De toegang tot De Herrenhof is je ontzegd.

De stem van Barnabas klinkt: Meneer de landmeter! Meneer de landmeter!

K.

maakt de deur vrij en opent die, Barnabas komt binnen Barnabas, eindelijk!

BARNABAS

Het is me gelukt! Succes, meneer!

K.

Een gesprek met Klamm!

BARNABAS

Nee, meneer. Maar ik heb wel bijna een halve dag, zo dicht *doet het voor* bij het bureau van Klamm gestaan, totdat iemand me er met een bezem uitgeslagen heeft!

K.

Dat lijkt me nauwelijks een succes, Barnabas!

BARNABAS

Wel hoor. Want toen ik het kantoor uitging kwam ik één van de hoofdsecretarissen van Klamm, nee de hoofdsecretaris van Klamm tegen. Erlanger. 'Jij bent Barnabas,' zegt hij. 'Dat komt goed uit. Ik ga nu naar De Herrenhof. De landmeter moet me daar komen opzoeken. Ik zit in kamer vijftien. Hij moet wel gelijk komen. Ik heb een paar besprekingen daar en om vijf uur vroeg ga ik weer naar het Slot terug. Zeg hem dat mij er veel aan gelegen is hem te spreken.'

Hij merkt Jeremiah op die het op een lopen zet.

BARNABAS

Wat doet Jeremiah hier?

K.

Die probeert eerder bij Erlanger te komen. *grijpt zijn stok en hinkt achter Jeremiah aan* Halt, maatje! We moeten dezelfde kant op.

Scène 9

Een gang in De Herrenhof. Nacht. Er brandt een lamp aan de muur. In de gang ziet men allemaal gelijke hoteldeuren. K. ontmoet de waard die hem tegenhoudt

HH WAARD

Waarheen? Jij mag hier niet komen.

K.

Ik ben ontboden door Erlanger.

HH WAARD

Een nachtverhoor? Zal wel dringend zijn.

K.

Kunt u mij zeggen waar—?

HH WAARD

Daar is 't. *wijst snel achter zich*

K.

aarzelt Is Erlanger er al?

HH WAARD

Hij wacht daar op alle partijen. U kunt gelijk naar binnen gaan.

Waard af.

K.

wil naar binnen gaan maar dan ziet hij Frieda aan het einde van de gang met een dienblad Frieda!

FRIEDA

Wat wil je van mij? Ga toch naar je— Je komt net bij haar vandaan, ik ruik het aan je. Je weet dat ik weer voor de bar aangenomen ben.

K.

Ik hoorde het. Ik kan alleen niet geloven –

Zo kort voor de bruiloft?

FRIEDA

Er komt geen bruiloft.

K.

Omdat ik ontrouw was?

Frieda knikt.

K.

Luister, over deze zogenaamde ontrouw hebben we het gehad, en je hebt toegeven dat je verdenkingen ongegrond waren. Die twee meisjes zijn me onverschillig. Als ik naar ze toe ga dan is dat alleen omdat het nodig is voor mijn strijd met het Slot, en ook vanwege jouw toekomst, Frieda.

FRIEDA

Jij weet niet wat trouw is. Het maakt niet uit hoe jij tegenover die meisjes staat. Is het dan niet genoeg dat jij überhaupt naar die familie gaat, waarvoor ik je nadrukkelijk heb gewaarschuwd! Alleen de geur van die meisjes en hun woning aan je kleren is al een belediging voor mij.

K.

Alleen vanwege de zaak ging ik daarheen. Jij daarentegen – ik dacht dat ik de assistenten definitief verjaagd had. Maar nauwelijks ben ik het huis uit of die Jeremiah komt weer, die met zijn eenvoudige doch fonkelende ogen, en ik ben je gelijk kwijt. En als begroeting krijg ik de woorden ‘Er komt geen bruiloft!’ te horen. Eigenlijk moet ik jou verwijten maken, niet jij mij.

Hij wankelt.

FRIEDA

Gaat 't wel? *voelt zijn voorhoofd* Je bent gloeiend heet.

K.

't Gaat, 't gaat. Heb jij hier geen kamer? Ik moet even zitten.

Frieda kijkt hem vragend aan.

K.

Laat maar zitten.

FRIEDA

zich trots op de lippen bijtend Nou ja, hij is beneden. Had je wat anders verwacht? Hij ligt in mijn bed. Hij is verkouden geworden toen jij hem wegjoeg. En daarna heeft hij nog de halve nacht naar je gezocht – voor mij, voor mij! – totdat hij je uiteindelijk achter een gebarricadeerde deur aantrof.

K.

na een korte pauze Nou dan is alles duidelijk en kunnen we afscheid nemen. Jij gaat naar je meneer Jeremiah en ik ga... alleen... ik vind wel iets – Goeie vent, die Jeremiah, hij zal je over mijn ontrouw wel fraaie verhalen opgedist hebben.

FRIEDA

Je gaat geen kwaad over hem spreken!

K.

Ik hoef geen kwaad over hem te spreken! Je houdt toch van hem.

FRIEDA

We zijn beide in het dorp opgegroeid. Gemeenschappelijke herinneringen...

K.

In je ergste woede over mij zul je wel geloven dat hij iets voor je betekent. En je zult me dankbaar zijn als ik je van die illusie bevrijdt. Wat ons tweeën aangaat, geen wonder dat onze verhouding niet zo volmaakt is als die zijn moet. We komen beide uit een heel andere wereld. *streelt haar* Liefje, ik heb alles van je afgenomen en je niets kunnen geven. Maar je moet geduld

hebben, je herpakken als je af en toe denkt dat de assistenten van Klamm geschikt of aangename herinneringen zijn. Uiteindelijk zijn het maar boeren. Gepeupel. Ze zijn helemaal niet zwak of ziek. Die doet maar net alsof, om je met zijn boerenslimheid in de luren te leggen.

FRIEDA

legt haar hoofd op K's schouder. Traag Waren we gelijk maar weggegaan. Ik wist het. Dan waren we nu ergens veilig, voor altijd bij elkaar, jouw hand altijd vlakbij, zodat ik hem vast kon pakken. Ik heb je bij me nodig, geloof me, jij bent de enige droom die ik droom, geen andere.

JEREMIAH

verschijnt in een nachthemd Frieda! *ziet K.* Ach, meneer de landmeter. Neem me niet kwalijk dat ik stoor. Ik voel me niet lekker, dat kunt u me toch niet kwalijk nemen. Ik geloof dat ik koorts heb, ik heb thee nodig en moet zweten. Maar komt u maar bij ons in de kamer, op ziekenbezoek als het ware, dan kunt u Frieda nog zeggen wat u wilt zeggen. Twee mensen die uit elkaar gaan en die zo vertrouwd met elkaar zijn, hebben elkaar natuurlijk het laatste moment nog veel te zeggen.

FRIEDA

Genoeg, genoeg! – Hij heeft koorts en weet niet wat hij zegt. Maar jij K., gaat niet mee, ik smeed het je. Het is de kamer van mij en Jeremiah. Wij hebben een toekomst samen en jij achtervolgt mij! Nooit, nooit zal ik bij je terugkomen. Ik huiver als ik enkel aan de mogelijkheid denk. Ga toch naar je meisje. Natuurlijk kun je alles tegenspreken, maar ten slotte valt het niet te weerleggen. Moet je je voorstellen, Jeremiah, hij heeft alles ontkend!

Ze geeft Jeremiah een kort knikje en glimlacht.

FRIEDA

Mijn doel is het om jou te verplegen, Jeremiah. Net zo lang tot je weer gezond bent, net zo gezond als je eerst was, voordat K. je mishandeld heeft.

JEREMIAH

U komt dus echt niet mee, meneer de landmeter?

Jeremiah wordt door Frieda ondersteund, beide gaan de trap af. Een deur slaat dicht, men hoort ze lachen. K. blijft alleen achter, hij wankelt weer.

K.

Ik had allang bij die Erlanger moeten zijn. Waar is het ook al weer? *gaat de gang door* Ik weet het niet meer. Net wist ik het nog. Ik maak de ene fout na de andere. Ik kan niet meer. Hier misschien? Als er niemand is kan ik misschien even in bed gaan liggen.

Hij klopt op een deur. Geen antwoord. Hij opent zacht de deur. Een kleine kreet klinkt. Achter een bureau zit Bürgel, hij was duidelijk ingeslapen. Voor zich een berg papieren. Naast het bureau staat een kruk.

K.

Neem me niet kwalijk. Ik ben door secretaris Erlanger ontboden.

BURGEL

Dat ben ik niet.

K.

Dan heb ik me vergist.

BURGEL

zeer vriendelijk Wat jammer! Bürgel is de naam, onderbeambte van secretaris Friedrich.

K.

Mijn naam is Ka.

BURGEL

vriendelijk De nieuwe landmeter! Hoe gaat het met de landmeterij?

K.

treurig Dat doe ik niet. Ik heb geen werk als landmeter.

BURGEL

Dat verbaast me. U bent landmeter en u heeft geen werk als landmeter.

schrijft wat op Ik ben bereid de zaak verder uit te zoeken. Voor ons kan het niet door de beugel dat een deskundige kracht onbenut blijft. Dat moet voor u toch gekmakend zijn, lijdt u daar niet onder?

K.

glimlachend Ik lijd eronder. *pauze* Maar ik kan geen wettige aanspraak maken hier in het dorp.

BURGEL

Zo, dat is weer eens iets nieuws.

K.

Eerlijk gezegd... een echte, volwaardige functie als landmeter heb ik nooit gehad.

BURGEL

Heel mooi, heel mooi. Ik vind het zo mooi dat u eerlijk bent.

K.

Het was de meest bittere noodzaak die mij gedwongen heeft om te doen alsof ik uitgenodigd was. Ik was niets, ik had hulp nodig.

BURGEL

En zo nederig. Prachtig, prachtig.

K.

Overal, overal in de godganse wereld heeft men mij verstoten. Maar hier wilde ik mij vestigen, me vastklampen, desnoods onder valse voorwendselen. Met mijn laatste krachten heb ik geprobeerd om hier een thuis te vinden,

mijn aanbod om te werken was eerlijk. Ik dacht: de mensen zullen geleidelijk gaan inzien dat ik deug. Dat ik er mag zijn.

BURGEL

Gelijk had u. U kwam hier tenslotte als mens bij mensen, niet bij wilde dieren. U schijnt hier wel enige teleurstellingen te verduren hebben gehad. U moet zich bij ons niet door een paar teleurstellingen laten afschrikken. Helaas ben ik niet bevoegd om uw zaak in behandeling te nemen.

K.

U bent de eerste die naar mijn verhaal wil luisteren. Het spijt me dat ik u gestoord heb en dat u niet bevoegd bent om mijn zaak af te handelen. Het spijt me ook dat ik zo vreselijk moe ben. *wil vertrekken maar wankelt*

BURGEL

Blijft u toch. Gaat u toch even zitten.

K. gaat op het kleine krukje zitten waarop hij bij tijd en wijle in slaap dreigt te vallen, echter geen steun vindt en weer wakker schrikt.

BURGEL

Waar had u naartoe willen gaan? Het is al vier uur 's nachts. Iedereen waar u nu nog naartoe was gegaan had u wakker moeten maken. Misschien is het wel goed dat u mij zo laat nog treft. Nachtwerk is heel riskant.

K.

knikkebollend Riskant?

BURGEL

Riskant voor een ambtenaar, niet voor de partij. De partijen hebben 's nachts zekere voordelen, de ambtelijke barrières tussen de partijen en de overheid vervagen. De ambtenaar is geneigd de dingen vanuit een meer persoonlijk perspectief te beoordelen. Natuurlijk beschermen de secretarissen zich

tegen deze natuurlijke zwakheden. De ambtelijke organisatie is zonder zwakheden. Dat zal u toch wel zijn opgevallen, meneer K.?

K.

die bijna ingeslapen was Ja, natuurlijk is me dat opgevallen.

BURGEL

Maar deze zelfbescherming van de ambtenaren werkt toch heel af en toe ook niet. Ik geef u een voorbeeld: als een partij 's nachts onaangekondigd komt, en deze op een secretaris stuit, die niet bevoegd is om over de zaak te oordelen, dan kan het zijn dat deze beambte zijn persoonlijke gevoel op begint te spelen en hij de zaak die hem voorgelegd wordt niet kan afslaan. Ofschoon hij zo'n zaak als ambtenaar niet in behandeling mag nemen, ofschoon hij in de kwestie volledig onkundig is...

K. heeft zijn hoofd weer op zijn borst laten vallen.

BURGEL

Meneer de landmeter, hoort u mij?

K.

alsof hij vanuit een droom spreekt Natuurlijk, natuurlijk, meneer de ondersecretaris.

BURGEL

Ja, de ambtenaar zoekt misschien wel een levenlang naar zo'n gelegenheid. In zekere zin is voor de ambtenaar de partij even onbenaderbaar als de ambtenaar voor de partij. Hij mag in zijn arme leven binnenkomen, daar even rondkijken. Hij zit eindelijk eens tegenover een zeer ongebruikelijke partij, exotisch bijna. Hij is gelukkig, zelfmoorddadig gelukkig, dat wat hij doet is eigenlijk niets anders dan ambtelijke macht misbruiken. Hij is in staat de hele ambtenarij te verraden ten bate van de partij. Het moment is daar. Hoort u, het moment is daar... *slaat K., die prompt van zijn kruk valt, op de schouder*

K.

kruipt overeind Ja, ja. Het moment.

BURGEL

U begrijpt het niet. Ik wil u helpen. *doet een paar passen* Ik zal u naar het Slot leiden.

K.

alsof hij vanuit een droom spreekt Echt?

BURGEL

terwijl hij zijn spullen inpakt Uw zaak doet me denken aan een verhaal dat we elkaar hier vertellen. Voor de poort staat een deurwachter. Achter de poort is het Recht. Voor hem verschijnt een man, van het land, die vraagt hem om toegang tot het Recht.

Het toneelbeeld verandert; surrealistische sfeer.

Bürgel en K. nemen geleidelijk de rollen van de wachter en de man van het land aan.

BURGEL

Maar de wachter zegt: 'Ik kan u niet binnenlaten.'

K.

'Nu niet? Misschien kan ik later binnenkomen?'

BURGEL

'Misschien. Maar misschien ook niet. Ik vraag u mijn verbod te respecteren. Weet: ik ben machtig. En ik ben nog maar de laagste wachter. In iedere zaal staat een wachter, de een nog machtiger dan de ander. Enkel de aanblik van de derde kan men niet meer verdragen.' Zulke moeilijkheden had de man van het land niet verwacht. Hij kijkt omhoog:

K.

Het Recht is toch voor iedereen toegankelijk?

BURGEL

Toch besluit hij te wachten. De wachter geeft hem een krukje en laat hem bij de deur zitten. Daar wacht de man dagen, jaren, hij vermoeit de wachter met zijn smeekbedes en vragen, bereikt er niets mee. Zo wordt hij oud, zijn gezichtsvermogen wordt zwakker, het wordt donker rondom hem, maar het licht dat uit de deur naar het gerecht komt, wordt steeds sterker. Nu ligt hij op sterven. Voordat hij sterft raapt hij alle kracht die hij nog in zich heeft bijeen om nog één vraag te stellen en gebaart de wachter bij hem te komen omdat hij de kracht niet meer heeft overeind te komen. De wachter buigt zich over hem heen: 'Wat wil je nu nog weten?'

K.

'Iedereen zoekt toch het Recht? Hoe komt het dat in al die jaren ik de enige ben geweest die toegang gevraagd heeft?'

BURGEL

'Hier kon niemand anders worden toegelaten, want deze ingang was alleen voor jou bedoeld. Ik ga hem nu sluiten.'

Het beeld verdwijnt.

K.

De wachter heeft de man dus misleid.

BURGEL

Zover zou ik niet willen gaan.

K.

De wachter zei dat de man later binnen zou kunnen komen.

BURGEL

Mogelijk kunnen komen.

K.

Maar het verlossende woord komt er aan het einde pas uit. Waarom zei de wachter dat niet eerder?

BURGEL

Het verlossende woord komt altijd aan het einde. Bovendien was het de taak van de wachter niet.

K.

Het is vreselijk oneerlijk.

BURGEL

Het is eerlijk. De man kon nog niet naar binnen maar verder stond het hem vrij te gaan en staan waar hij wilde.

K.

Maar hij wilde alleen naar binnen, dat was zijn goed recht!

BURGEL

Hij had het recht het te proberen.

K.

Waar doel je op?

BURGEL

Landmeter, het is maar een verhaaltje. Het spijt me maar ik moet nu gaan.

K.

Maar u had beloofd mij naar het Slot te brengen.

BURGEL

Volgens mij heb ik dat gedaan. Voor zover het mij gegeven is. Tot ziens landmeter.

Gaat af.

K. alleen, in een lege ruimte. Hij wil van zijn kruk opstaan maar merkt dat hij er de kracht niet meer voor heeft, hij houdt zijn stok stevig vast. Van boven valt een straal

licht op hem en het begint licht te sneeuwen waar hij zit. Hij kijkt naar boven en maakt een geluid dat het midden houdt tussen jammeren en lachen.

Kijkt dan naar voren, een lichte glimlach op zijn gezicht en beweegt niet meer.

Vaag is het brommende gezang dat in de eerste scène uit de hoorn klonk hoorbaar. Langzaam wordt het duister.

Het Slot werd gespeeld als afstudeervoorstelling van ArtEZ Toneelschool Arnhem en ging in première op 18 juni 2014 in Schouwburg Arnhem

Spel: Eva Heijnen, Tom Jaspers, Anna Keuning, Niels Quist, Laurien Riha, Ali Zijlstra

Regie: Julie van den Berghe

Met dank aan de stichting Vrienden van Theater die het mogelijk heeft gemaakt om een tekstbewerking te laten maken door Jona Hoek

Franz Kafka (Praag, 1883-1924) was een belangrijk schrijver van de 20e eeuw, zijn werk behoort tot de canon van de wereldliteratuur. Centraal in zijn oeuvre staan thema's als vervreemding, schuld en boete, bureaucratie, verzet en verlossing. Zijn boeken laten zich kenmerken door een nachtmerrieachtige sfeer waarin de eenling zich zonder kans op verlossing verzet tegen hogere, vaak bureaucratische, machten. Tot zijn belangrijkste werken worden gerekend: *Het Proces*, *Het Slot*, *Gedaanteverwisseling* en *Amerika*.

Jona Hoek (Amsterdam, 1978) studeerde theaterwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam en regie aan de Amsterdamse Theaterschool. Vanaf 2011 is hij werkzaam geweest als dramaturg, bewerker en vertaler voor o.a. het Noord Nederlands Toneel, tg Monk, Toneelgroep Amsterdam en Frascati producties.

Bewerkingen/vertalingen

Het Slot – vertaling en bewerking – 2014

Bloedbruiloft – bewerking – 2013

Salomé – vertaling en bewerking – 2011

Endlich Schluss – vertaling – 2003